

nabo

Unges opplevelse av
sosial inkludering i Norge

"Jeg tror i hvert fall i det store blir ungdommer tatt mer seriøst nå enn før. I hvert fall oss. Nå er vi litt mer politisk engasjert, så vi får faktisk sett at det vi sier og det vi vil faktisk går igjennom."

– Gutt, mellomstor by

Nabo

Unges opplevelse av sosial inkludering i Norge

Esben Olesen

Nabo

Unge opplevelse av sosial inkludering i Norge

Esben Olesen

ISBN 978-92-893-6283-2 (PRINT)

ISBN 978-92-893-6284-9 (PDF)

ISBN 978-92-893-6285-6 (EPUB)

<http://dx.doi.org/10.6027/TN2019-545>

TemaNord 2019:545

ISSN 0908-6692

Standard: PDF/UA-1

ISO 14289-1

© Nordisk ministerråd 2019

Denne publikasjonen ble finansiert av Nordisk Ministerråd. Innholdet reflekterer imidlertid ikke nødvendigvis Nordisk råds synspunkter, meninger, holdninger eller anbefalinger

Trykk: Rosendahls
Printed in Denmark

Ansvarserklæring

Denne utgivelsen ble finansiert av Nordisk ministerråd. Innholdet gjenspeiler imidlertid ikke nødvendigvis Nordisk ministerråds synspunkter, meninger, holdninger eller anbefalinger.

Rettigheter og tillatelser

Arbeidet er gjort tilgjengelig under den internasjonale Creative Commons Attribution 4.0-lisensen (CC BY 4.0) <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

Oversettelser: Hvis du oversetter dette arbeidet, vennligst inkluder følgende ansvarserklæring: Denne oversettelsen er ikke produsert av Nordisk ministerråd og må ikke oppfattes som offisiell. Nordisk ministerråd kan ikke holdes ansvarlig for oversettelsen eller noen feil i denne.

Bearbeidelser: Hvis du bearbeider dette arbeidet, vennligst inkluder følgende ansvarserklæring sammen med krediteringen: Dette er en bearbeidelse av et originalt arbeid fra Nordisk ministerråd. Det er utelukkende bearbeideren som er ansvarlig for synspunktene og meningene som uttrykkes i teksten. Synspunktene og meningene i denne bearbeidelsen har ikke blitt godkjent av Nordisk ministerråd.

Tredjepartsinnhold: Nordisk ministerråd eier ikke nødvendigvis hver enkelt del av dette arbeidet. Nordisk ministerråd kan dermed ikke garantere at gjenbruk av tredjepartsinnhold ikke krenker tredjeparts opphavsrett. Hvis du ønsker å gjenbruke tredjepartsinnhold, bærer du selv risikoen som er forbundet med slike rettighetsbrudd. Du er selv ansvarlig for å avgjøre om det er behov for å skaffe tillatelse for bruk av tredjepartsinnhold, og i så fall for å skaffe tillatelse fra rettighetshaveren. Eksempler på tredjepartsinnhold kan omfatte, men er ikke begrenset til, tabeller, figurer eller bilder.

Fotorettigheter (ytterligere tillatelser kreves for gjenbruk):

Henvendelser om rettigheter og lisenser rettes til:

Nordisk ministerråd/PUB

Nordens Hus
Ved Stranden 18
DK-1061 København
pub@norden.org

Det nordiske samarbeidet

Det nordiske samarbeidet er en av verdens mest omfattende regionale samarbeidsformer. Samarbeidet omfatter Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige samt Færøyene, Grønland og Åland.

Det nordiske samarbeidet er både politisk, økonomisk og kulturelt forankret, og er en viktig med-spiller i det europeiske og internasjonale samarbeidet. Det nordiske fellesskapet arbeider for et sterkt Norden i et sterkt Europa.

Det nordiske samarbeidet ønsker å styrke nordiske og regionale interesser og verdier i en global omverden. Felles verdier landene imellom bidrar til å styrke Nordens posisjon som en av verdens mest innovative og konkurransekraftige regioner.

Nordisk ministerråd

Nordens Hus
Ved Stranden 18
DK-1061 København
www.norden.org

Last ned og bestill nordiske publikasjoner: www.norden.org/nordpub

Indhold

Forord	7
Forfatteres takk.....	9
Om Nabo.....	11
Sammenfatning.....	13
1. Innledning	15
1.1 Formål	15
1.2 Avgrensning	15
1.3 Metode og utvalg.....	15
1.4 Forståelse av sosial inkludering	18
1.5 Disposisjon	21
2. Tilhørighet.....	23
2.1 Tilknytning til plassen	23
2.2 De andres blikk har betydning.....	25
2.3 Andre fellesskaper som skaper tilknytning	28
3. Muligheter for innflytelse.....	31
3.1 Innflytelse i lokalsamfunnet	31
3.2 Innflytelse på regionalt og nasjonalt nivå.....	34
3.3 Innflytelse på eget liv	35
4. Deltakelse i samfunnslivet	37
4.1 Muligheter for deltakelse	37
4.2 Idrettsaktiviteter som ikke er tilpasset de unges behov.....	39
4.3 Fritidsaktiviteter koster penger	40
4.4 Møteplasser.....	41
5. Utdannelse, kollektivtrafikk og bolig.....	43
5.1 Muligheter for utdanning	43
5.2 Kollektivtrafikk	45
5.3 Boligsituasjon og fremtidsdrømmer	46
6. Sosiale relasjoner.....	49
6.1 Bruk av nettverk.....	49
6.2 Noen å snakke med.....	50
6.3 Rykter, mobbing og krenkelse.....	51
7. Konklusjon og anbefalinger	55
7.1 De fleste opplever å være inkludert	55
7.2 Hva hemmer sosial inkludering?.....	56
7.3 Anbefalinger	59
Litteratur.....	61
Summary and recommendations.....	63
Appendiks	65

Forord

Unge i Norden har generelt sett gode levevilkår. Men vi ser samtidig utfordringer i alle nordiske land, og utfordringene likner hverandre i hele Norden. Det finnes grupper av unge som ikke opplever at de hører hjemme i samfunnet. De opplever at de ikke blir hørt og heller ikke tatt på alvor når de deltar i offentlige aktiviteter. Vi vet også at stedet der unge vokser opp og bor spiller en rolle for hvilke muligheter unge har til å leve de liv de ønsker å leve. Den geografiske faktoren påvirker unges muligheter, det gjelder uansett om en person vokser opp på landsbygda, i en middels stor by, i et ikke-privilegert område eller i en storby med gode forhold.

Unge er heterogene grupper med ulike behov. Vi vet at det finnes grupper av unge som har behov for spesiell støtte, eksempelvis unge som risikerer å havne utenfor skole og arbeidsliv, unge med psykisk uhelse, LHBTQ-personer og unge med funksjonsnedsettelse. For å få vite mer, må vi snakke med de unge, lytte til deres synspunkter og analysere hva de sier. Vi voksne skal betrakte unge som en resurs og at de er eksperter på sine egne liv.

I prosjektet Nabo undersøker vi unges sosiale inkludering i Norden. Med andre ord hvordan unge mellom 16–24 år i de nordiske landene beskriver sine muligheter og hindringer for å leve de liv de vil leve, og hvilke muligheter de har til å påvirke den utviklingen. Et inkluderende samfunn etterstreber at alle mennesker skal føle tilhørighet til samfunnet og ha mulighet til, på like vilkår, å påvirke og delta i samfunnsutviklingen. I prosjektet Nabo har vi lagd rapporter som viser hvordan unge beskriver ulike deler av sosial inkludering i de nordiske landene og på Færøyene, Grønland og Åland.

Denne rapporten speiler situasjonen for unge i Norge og viser at de fleste ungdommene som har deltatt i studien føler tilhørighet til samfunnet. De liker stedet de bor på og har en sterk tilknytning til det. De opplever også mulighetene til å være med og påvirke i det offentlige miljøet som gode, spesielt i lokalsamfunnet. Men det finnes samtidig grupper av unge som ikke føler tilhørighet eller som ikke har samme muligheter som andre unge. Det pekes blant annet på tidlig spesialisering innenfor idretten, at det mangler offentlige aktiviteter eller fritidsklubber som henvender seg til unge voksne, og at det finnes mangler i kollektivtrafikken på landsbygda som gjør at unge begrenses og har større problemer med å komme seg til andre steder for å delta i eksempelvis idrett eller kultur. Flere ungdommer i studien indikerer at de savner konkret kunnskap og bevissthet om hvordan de kan være med og påvirke i samfunnet. Selv om de aller fleste uttrykker at de tror de kan påvirke spørsmål i samfunnet hvis de ønsket det, vet ikke alle hva de skal gjøre for å være med og påvirke.

Denne rapporten er utarbeidet av Naboprojektet i samarbeid med Nordlandsforskning. Forfatter av rapporten er Esben Olesen.

Lena Nyberg, generaldirektør
Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor

Forfatteres takk

Nordlandsforskning har høsten 2018 og våren 2019 gjennomført gruppeintervjuer med ungdommer fra store, mellomstore og små byer fra ulike plasser i landet.

Vi retter en stor takk til de unge som har valgt å delta i studiet. Uten deres deltakelse og lyst til å fortelle om sin hverdag var denne rapporten ikke mulig. De har delt viktige erfaringer som har kastet lys over hvordan unge opplever inkludering og ekskludering i dagens Norge. Vi vet at det kan være vanskelig å finne tid til en slik undersøkelse i en travel hverdag, og vi setter stor pris på bidraget.

Vi retter også en stor takk til de ansatte ved videregående skoler, foreninger og klubber som har hjulpet med å formidle kontakten til ungdommene.

Prosjektet har vært ledet av Esben Olesen fra Nordlandsforskning, som også har forfattet rapporten. Terje Olsen, tidligere forsker ved Nordlandsforskning, nå forskningsleder ved Fafo, var i startfasen prosjektleder i studiet og har gjort viktige bidrag i forbindelse med intervju av ungdommer i høsten 2018. Ragnhild Holmen Waldahl har bistått med kvalitetssikring av rapporten.

Om Nabo

Nabo - unges sosiale inkludering i Norden er et prosjekt som ble lansert under det svenske formannskapet for Nordisk Ministerråd 2018. Prosjektet går over perioden 2018–2020 og har som mål å synliggjøre ungdomsperspektivet på sosial inkludering gjennom ungdommens stemmer. Prosjektleder er Jeff Jonsson.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor genererer og formidler kunnskap på to områder, den svenske ungdomspolitikken og det sivile samfunnsolitikken. Myndigheten utvikler kunnskap om unges levekår på flere forskjellige områder som arbeid, bolig, utdanning, helse, fritid og innflytelse. Myndigheten har også til oppgave å jobbe med og sørge for at ungdomsperspektivet utvikler seg i andre offentlige etater og gi støtte til kommuner i deres lokale utvikling av ungdomspolitik.

Kontakt:

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor
Liedbergsgatan 4, Box 206, 351 05 Växjö
info@mucf.se

Sammenfatning

Rapporten *Unge opplevelse av sosial inkludering i Norge*, beskriver hvordan et utvalg av unge fra ulike deler av Norge erfarer sosial inkludering i hverdagen. Rapporten tar utgangspunkt i en forståelse av sosial inkludering som en opplevelse av å være en del av samfunnet. Formålet med rapporten er å undersøke hvordan unge opplever sin egen sosiale inkludering på en rekke områder, så som tilhørighet til hjembyen, muligheter for fritidsaktiviteter, innflytelse på samfunnet, utdanning og bolig, samt sosiale relasjoner.

Rapporten bygger på 15 gruppeintervjuer med ungdommer fra små byer, mellomstore byer og Oslo. Under disse intervjuene har de unge med sine egne ord fortalt om sine erfaringer med de nevnte temaene.

Langt de fleste unge som deltar i denne undersøkelsen opplever at de er inkludert i samfunnet. De aller fleste liker plassen de bor på og har en sterk tilknytning til den. Det er sjeldent at de unge som har deltatt i undersøkelsen, uansett kjønn, seksualitet og etnisitet, opplever diskriminering og trakassering i hverdagen. Deres forhold til familien blir i stor grad beskrevet som trygt og foreldrene fremstår ut fra de unges fortellinger som viktige støttespillere i de unges hverdag.

Stort sett alle de unge ser positivt på muligheten for å påvirke samfunnsforhold, spesielt i lokalområdet. Den norske modellen med lokale ungdomsråd i kommunene kan fremheves som et tiltak som lykkes med å fremme en politisk inklusjon av ungdommen.

Generelt er de unge i undersøkelsen positive med hensyn til utdanning og fremtidige jobbmuligheter, og mener at de uten store problemer vil klare å etablere seg. Undersøkelsen viser altså på flere parametere at de unge selv mener at de har gode liv og den tegner et bilde av en ungdom med en høy grad av fremtidsoptimisme. Dette er gode nyheter som det er viktig å fremme.

Det er imidlertid ikke alt som fremmer de unges opplevelse av sosial inkludering. Noen få ungdommer opplever ikke noen særlig tilknytning til hjemmeplassen, og noen av disse gir uttrykk for at de kun i mindre grad inngår i felleskap med andre.

Unge fra Oslo har sterke symbolske fortellinger om ulike nabolag i byen som bygger på stereotypiske forestillinger. Dette forsterker fremstillingen av Oslo som en sterk oppdelt by, og bidrar til å distansere unge fra ulike nabolag fra hverandre, noe som ikke er positivt for opplevelsen av å være del av samme samfunn.

På mindre plasser kan tilgangen til felleskapsarenaer være et problem. Hvis man ikke kan eller vil være med på mainstream-aktiviteter, kan det være vanskelig å finne alternative felleskaper.

Det fremgår også av de unges fortellinger at muligheten for å snakke med en voksen om ting man sliter med er mindre enn i mellomstore byer og storbyen.

I tillegg utgjør dårlig kollektivtrafikk en hindring for unge som bor på landet og i mindre byer. Det kan påvirke muligheten for å ta del i sosiale og kulturelle tilbud som ikke er i nabolaget.

En problematikk relatert til fritidsaktiviteter som mange ungdommer i denne undersøkelsen trekker frem, er muligheten for å drive med idrett som ikke er konkurransepreget. Når man blir 14–15 år blir nivået så høyt at mange ungdommer opplever at de blir nødt til å slutte å spille f.eks. fotball og håndball, enten fordi man ikke er flink nok til å følge nivået, eller fordi det krever så mange timers trening at det går ut over skolearbeide eller andre fritidsinteresser. Dette blir fremhevet som en konkret begrensning i de unges mulighet for å utfolde seg.

Et annet sted noen ungdommer møter eksklusjonsmekanismer, er i forbindelse med kjønnsoppdelingen i idretts-Norge. Unge LHBT-personer finner det problematisk at kjønnsnøytrale idrettstilbud generelt er en mangelvare, og at garderober på idrettsanlegg stort sett alltid er kjønnsoppdelt. Dette kan oppleves som en strukturell barriere som begrenser unge LHBT-personers muligheter for å drive med sportsaktiviteter, og som dermed kan ekskludere dem fra sentrale felleskapsarenaer.

En del av ungdommene savner møteplasser for eldre ungdommer i hverdagen. Fra omkring 8. klasse finnes det få steder hvor ungdommene kan møtes og henge ut med hverandre.

Som en siste ting kan det nevnes at flere ungdommer i denne undersøkelsen gir uttrykk for at de savner mer bevissthet rundt unges muligheter for å få samfunnsinnflytelse. Selv om langt de fleste ungdommer gir uttrykk for at de tror de ville kunne påvirke saker i samfunnet hvis de ville, er det ikke alle som kjenner til sine muligheter for innflytelse.

1. Innledning

1.1 Formål

Undersøkelsen som presenteres i denne rapporten er utført av Nordlandsforskning på vegne av Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) i Sverige. Undersøkelsen er finansiert av Nordisk Ministerråd, og inngår som det norske delstudiet av det nordiske prosjektet *NABO – unges sosiale inkludering i Norden*. Lignende studier blir utført i Sverige, Finland og Danmark, samt på Island, Grønland, Færøyene og Åland.

Studien undersøker unges erfaringer med sosial inkludering i ulike deler av Norge. Formålet er å øke kunnskapen om hvordan unge opplever sine vilkår og forutsetninger innenfor fem sentrale områder, samt å løfte frem unges stemme angående disse. Med utgangspunkt i ungdommenes stemme vil studien beskrive unges opplevelse av sosial inkludering i dagens Norge.

1.2 Avgrensning

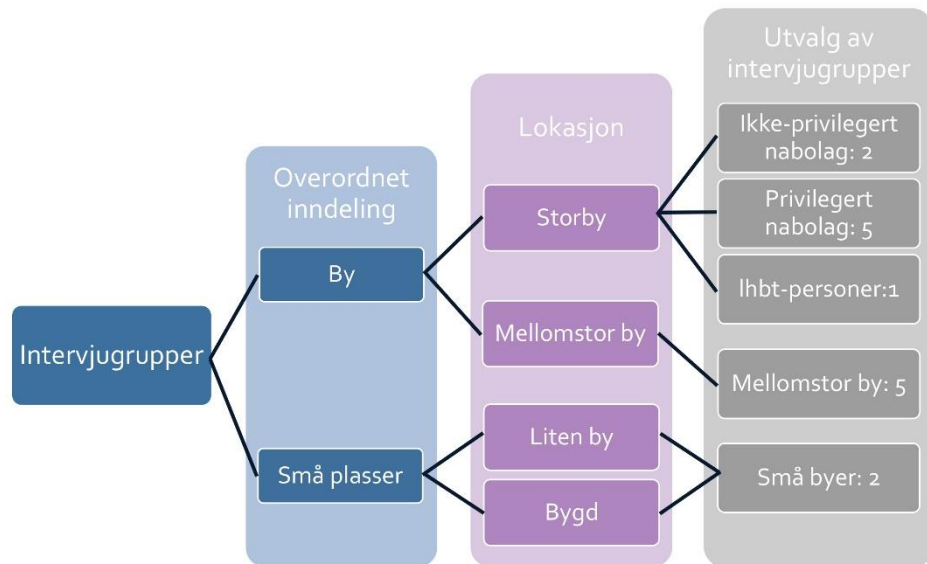
Undersøkelsens fokus er på ungdommers opplevelse av sosial inkludering slik dette kommer frem i gruppeintervju. Det betyr at studien ikke forholder seg til sosial inkludering som et kvantitativt fenomen. Det vil si at analysene i denne rapporten ikke forholder seg til fordeling av goder og materielle forhold eller muligheter for å benytte samfunnsressurser ut fra et statistisk perspektiv. Et slikt fokus har andre studier presentert med stor styrke (Statistisk sentralbyrå, 2018). Mindre belyst er beskrivelser av hvordan unge opplever sin egen sosiale inkludering (se f.eks. Fangen, 2014). Denne rapporten vil bidra til å utvide forståelsen av dette feltet ved å beskrive hvordan unge opplever situasjonen på områder som er sentrale for deres sosiale inkludering.

1.3 Metode og utvalg

Designet og oppsetningen av undersøkelsen som presenteres i denne rapporten, bygger på den svenske studien i NABO-prosjektet (Saarinen, 2019). Rapporten er basert på 15 gruppeintervjuer med i alt 56 ungdommer (i et intervju deltok kun én ungdom) fra ulike deler av Norge utført høsten 2018 og våren 2019. Med noen få unntak var deltakerne mellom 17 og 22 år. 12 intervjuer var kjønnsblandet, mens det i tre intervjuer kun var jenter. Ut av alle som deltok i denne undersøkelsen var ca. 60 % jenter/unge kvinner og ca. 40 % gutter/unge menn. Antall deltakere per gruppeintervju var mellom to og syv ungdommer, men i de fleste intervjuene var antallet på tre eller fire unge. I et intervju møtte kun en person opp. Intervjuene hadde en varighet på mellom 1 time og 15

minutter og 2 timer. Kontakten til deltakerne ble formidlet gjennom ungdomsklubber (kommunale), ungdomsråd, videregående skoler, en idrettsforening og en interesseorganisasjon for LHBT-personer. Med utgangspunkt i ønsker fra MUCF varierer informantere med tanke på sosioøkonomiske bakgrunn, funksjonsevne, interesser og erfaringer med skole og helsetjenester. Utvalget av informanter er i tillegg basert på et ønske om å snakke med ungdommer fra ulike geografiske områder i både Sør- og Nord-Norge. Det betyr at unge fra bygder, små byer, mellomstore byer og én storby er blitt spurt om de vil delta i undersøkelsen. I tillegg deltar to LHBT-personer som er rekruttert gjennom en interesseorganisasjon. Av hensyn til intervjupersonenes anonymitet nevnes ikke navn på byer og steder, med unntak av Oslo, da byens størrelse i seg selv vanskeliggjør identifikasjonen av enkeltpersoner. Ut fra et ønske om å gjøre presentasjonen av resultatene overskuelig og lett forståelig, brukes en relativ simpel oppdeling av geografiske områder som ikke følger standardiserte kategorier. I denne undersøkelsen betegner "bygd" plasser hvor det er mindre enn 1 000 innbyggere. "Små byer" betegner byer med mellom 1 000 og 7 500 innbyggere, mens "mellomstore byer" betegner byer mellom 7 500 og 50 000 innbyggere. En gang i blant brukes "små plasser" synonymt med bygder og mindre byer hvor disse kan sees under et. "Storbyen" brukes som synonym med Oslo og tilstøtende kommuner. Hertil kommer at storbyen i denne rapporten er inndelt i "privilegerte" og "ikke-privilegerte" bydeler. "Bydeler" betegner i denne rapporten ikke administrative enheter, men det utvidede nabolaget og det lokale området de unge bor i. Dermed brukes bydel og nabolag synonymt. Oppdelingen mellom "privilegerte" og "ikke-privilegerte" bydeler følger designet i den svenske hovedstudien, hvor unge er rekruttert fra det som betegnes som "privilegerte" nabolag i storbyen og "utsatte" nabolag i storbyen. Inndelingen i denne rapporten mellom "privilegerte" og "ikke-privilegerte" nabolag er en simpel oppdeling som er inspirert av en mer kompleks analyse fremsatt av Ljunggren og Andersen (Ljunggren og Andersen, 2017). Kort fortalt er de unge fra Oslo som deltar i denne undersøkelsen i stor utstrekning bosatt i enten typiske overklasse-nabolag eller i typiske arbeiderklasse-nabolag. Denne inndelingen grunner i konkrete materielle forskjeller, som kommer til uttrykk i yrkes-, inntekt- og utdanningsstatistikker. Det betyr selvfølgelig ikke at en storby som Oslo ikke har nabolag som både består av folk fra overklassen, middelklassen og arbeiderklassen, men fokus i denne studien er på hva ungdommer fra henholdsvis privilegerte og ikke-privilegerte nabolag forteller om sin hverdag. Da denne studien også omfatter mange andre deler av Norge enn Oslo har en viss avgrensning vært nødvendig, hvilket betyr at utvalget i de enkelte geografiske områdene også er blitt avgrenset. I figur 1 (neste side) illustreres bosted og antall intervjuer fordelt på geografiske områder.

Figur 1: Geografisk kategorisering og utvalg av lokasjon og intervjugrupper

Kilde: Figuren er tilpasset modellen fra: Saarinen (2019), s. 16.

Boksen "lokasjon" i figur 1. beskriver hvor de unge som deltok i intervjuene bodde, mens boksen "utvalg av intervjugrupper" beskriver hvor intervjuet fant sted. Det vil si at ungdommer fra for eksempel ikke-privilegert nabolag kan ha vært i et intervju i et privilegert nabolag og omvendt. I tillegg har flere av de unge som deltok i et intervju bodd på flere forskjellige plasser. For eksempel har flere ungdommer flyttet fra bygder og til mellomstore byer for å gå på videregående skole. Dermed deltok disse unge på intervjuer i mellomstore byer (som kategorisert i boksen "utvalg av intervjugrupper"), men de forteller om erfaringer fra både deres liv på bygda og deres liv i de mellomstore byer.

Gruppeintervjuene tok utgangspunkt i en intervjuguide som er utviklet i det svenske NABO-prosjektet (se appendiks). Intervjuguiden dekker temaene "tilhørighet", "innflytelse på samfunnet", "deltakelse i samfunnslivet", "tilgangen på samfunnstilbud" og "sosiale relasjoner og opplevelse av støtte". Disse temaer blir presentert mer utførlig senere i dette kapittel. I gruppeintervjuene fremheves de unges egen stemme om sine egne og andres vilkår og forutsetninger for sosial inkludering, samt deres ønsker til forbedringer. Fordelen med å bruke intervju som metode er at det i intervjusituasjonen genereres, med utgangspunkt i deltakernes ståsted og i en interaksjon med forskeren, meningsfulle fortellinger om deltakernes tilværelse. Denne form for aktivt intervju (Holstein og Gubrium, 1995) er en effektiv måte å produsere kunnskap som avdekker både livssituasjon og erfaringer med hverdagsforhold, samt de unges egne forståelser av disse. Gruppeintervju er en kvalitativ metode hvor validiteten av dataen som produseres i intervjuene, fremstår som høy. Dette fordi deltakerne har mulighet til å utdype og forklare sin forståelse av sosiale forhold, slik at man unngår uklareheter og feilfortolkninger som i større grad kan forekomme i spørreskjemaundersøkelser. Samtidig er generaliserbarheten av intervjudataen selvsagt lavere enn med

kvantitative data (Kvale og Brinkmann, 2011). Med andre ord er det ikke mulig å generalisere analysene i denne rapport til at være gyldig for alle ungdommer i Norge, men til å vise visse tendenser. Deltakernes fortellinger representerer deres forståelse av livet deres, slik som de har valgt å fortelle om den i en spesifikk intervju situasjon. Alle de unge som deltok i intervjuene møtte opp frivillig og fikk fortalt at de kun skulle fortelle om ting som de hadde lyst til å dele med de andre deltakere i intervjuet. Under intervjuet ble det spurt inn til seksuell legning, etnisk bakgrunn, religiøs tilhørighet og tildels sosioøkonomisk bakgrunn og funksjonsnivå. Mange av de unge valgte å fortelle om disse aspekter ved livet sitt. Det betyr at unge med erfaringer med disse fenomener er representert i datamaterialet, men det betyr også at det ikke nødvendigvis er alle som har erfaringer med disse fenomenene, som hadde lyst til å fortelle åpent om det i gruppeintervjuene. Dette kan være en metodisk ulempe ved å bruke gruppeintervju til å generere data, da denne tilgangen kan resultere i mer overfladiske fortellinger enn hvis man gjennomførte individuelle intervju (O'Reilly, 2012). På den andre siden har gruppeintervjuet som metode den fordel at intervju personene inspirerer hverandre og genererer en samtalepreget diskusjon som kan avdekke flere aspekter ved et emne enn det individuelle intervjuet. Gruppeintervjuene ble tatt opp med diktafon og ble etterfølgende bearbeidet og organisert i overordnede temaer i analyseprogrammet Nvivo. Med utgangspunkt i denne bearbeidningen er datamaterialet blitt analysert. Studien er anmeldt og godkjent av Norsk senter for forskningsdata og alle deltakere har signert en samtykkeerklæring (se appendiks). Samtlige deltakere er anonymisert.

1.4 Forståelse av sosial inkludering

I denne rapporten undersøker Nordlandsforskning unges erfaringer med sosial inkludering med fokus på hvordan disse erfaringer skifter mellom ulike plasser og ulike sosiale identiteter. Richard Jenkins beskriver sosial identitet som "en intern-ekstern dialektikk av identifikasjon" (Jenkins, 2008). Jenkins mener med dette at en persons sosiale identitet er en vekselvirkning mellom på den ene siden personens forståelse av seg selv, og på den andre siden andre personers forståelse av personen. En persons sosiale identitet er derfor ikke en statisk enhet, men er en dynamisk prosess som alltid blir forhandlet innenfor en bestemt kontekst. I denne rapporten er særlig identifiseringer som omhandler kjønn, seksualitet, etnisitet, tilhørighet, religion, livssyns, funksjonsnedsettelse og alder viktige kategoriseringer.

I denne rapporten følger Nordlandsforskning MUCFs forståelse av "et inkluderende samfunn":

"Et inkluderende samfunn er et samfunn der alle kjenner sosial tilhørighet, har tilgang på ressurser, har mulighet til å engasjere seg i ulike aspekter av samfunnslivet og delta aktivt i og påvirke beslutningsprosesser som berører deres eget liv og samfunnet som sådan. I ett inkluderende samfunn ivaretas alle menneskers rettigheter, ulikheter og verdighet samtidig som ulike diskriminerende strukturer og praksiser synliggjøres og motarbeides."

(Saarinen, 2019, s. 19)

Se også Iris Marion Young beskrivelse og diskusjon av sosial inkludering i b.la. "Inclusion and democracy" (Young, 2000).

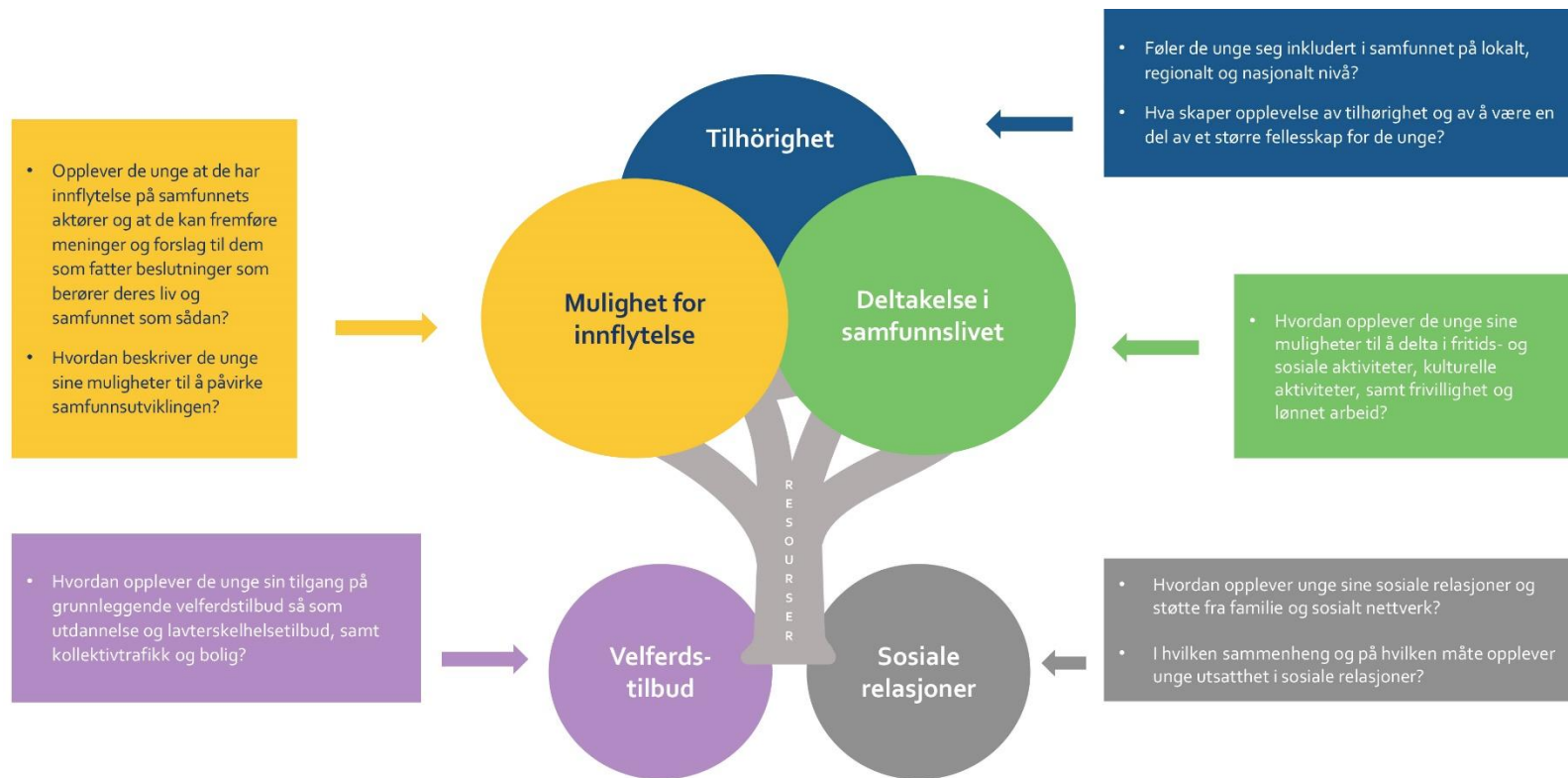
Denne beskrivelsen er selvfølgelig et ideal og i likhet med Jenkins forståelse av sosial identitet, er sosial inkludering ikke statisk. Det betyr at få personer (hvis noen) opplever å være fullt inkludert på alle arenaer i samfunnet. Likeså er det sjeldent at en person opplever å ikke være inkludert på noen arenaer i det hele tatt. Sosial inkludering kan derfor ikke forstås og evalueres som at en person enten er inkludert eller ekskludert i samfunnet. Derimot er opplevelsen av sosial inkludering kontekstavhengig og folk beveger seg mellom å være mere eller mindre inkludert på ulike arenaer i samfunnet.

Analysene i denne rapporten beskjeftiger seg med hvilke likheter og forskjeller som ulike grupper av unge opplever når det gjelder inkludering og ekskludering i Norge. Fokus vil være på hvordan de unge forteller om seg selv og andre i forhold til de fem aspektene som MUCF har definert som sentrale for unges sosiale inkludering.

- Det første aspektet omhandler de unges opplevelse av *tilhørighet* og det å være en del av et større felleskap. Dette innbefatter på hvilken måte de unge selv opplever å være inkludert i samfunnet og hva som har betydning for dette på både lokalt, regionalt og nasjonalt nivå.
- Det andre aspektet omhandler de unges opplevelse av muligheter for *innflytelse på samfunnsutviklingen* i ulike deler av samfunnet og på ulike nivåer.
- Det tredje aspektet omhandler unges opplevelser av muligheter til å *delta i ulike deler av samfunnslivet*. Det innbefatter kultur-, fritids- og sosiale aktiviteter, frivillighet og lønnet arbeid.
- Det fjerde aspektet omhandler de unges opplevelser av tilgangen på samfunnets ressurser, hvilket i dette tilfellet innbefatter *grunnleggende samfunnstilbud* så som utdanning, lavterskel-helsetilbud, samt kollektivtrafikk og bolig.
- Det femte aspektet omhandler de unges *sosiale relasjoner og deres opplevelser av støtte* fra familie og sosialt nettverk, hvilket betraktes som en sosial ressurs. I forlengelse av dette diskuteres også de unges sosiale utsatthet i form av krenkelser, trakassering og mobbing.

Figur 2 illustrerer de fem aspektene av sosial inkludering som studeres i rapporten. Hvert aspekt behandles i et eget kapittel der spørsmålene i figuren besvares og nyanseres ut fra de fortellinger som er fremskaffet i gruppeintervjuene. De fem aspektene av sosial inkludering er på ulike måte betydningsfulle for de unges sosiale inkludering, det betyr imidlertid ikke at de gir et uttømmende eller helhetlig bilde av de unges erfaringer med sosial inkludering. Ambisjonen i denne rapporten er å produsere kunnskap om unges erfaringer med sosial inkludering, ut fra de unges egne fortellinger om sine forutsetninger, behov, hindringer og muligheter.

Figur 2: Fem aspekter av unges sosiale inkludering

Kilde: Figuren er tilpasset modellen fra: Saarinen (2019), s. 22.

1.5 Disposisjon

Dette kapittel utgjør rapportens innledning og beskriver bakgrunn, formål, teori og metode.

I kapittel to beskrives de unges opplevelse av tilhørighet. Her beskrives de unges erfaringer med den plass de bor og hvordan de forstår seg selv i forhold til regionale og nasjonale identiteter. Kapitlet beskriver også andre felleskap de unge inngår i og som kan skape en følelse av tilknytning. I kapittel tre beskrives hva de unge forteller om sine muligheter for å innflytelse på samfunnsaker. Det beskrives her hvordan de unge ser på sine muligheter til å fremme synspunkter og forespørslers til aktører med makt og innflytelse, samt om de unge opplever at deres meninger blir tatt på alvor. I kapittel fire beskrives hvordan de unge opplever sin deltakelse i samfunnslivet. Her beskrives hva de unge forteller om tilgangen til fritids- og sosiale aktiviteter, frivillig arbeid, lønnsarbeid og møteplasser. I femte kapittel beskrives de unges fortellinger om tilgang til utdanning, bruk av kollektivtrafikk, deres forståelse av boligsituasjonen deres og fremtidsdrømmene deres.

I sjette kapittel beskrives hvordan de unge opplever sosial støtte i hverdagen. Her beskrives de unges sosiale nettverk og hvordan de bruker dette, samt deres tilgang på voksenstøtte på skolen eller gjennom lavterskeltilbud. Det syvende og avsluttende kapittel inneholder et konkluderende sammendrag av kapittel to til seks. På bakgrunn av rapportens konklusjoner presenteres det avslutningsvis en rekke anbefalinger som potensielt vil kunne styrke unges opplevelse av inklusjon i samfunnet.

2. Tilhørighet

Å oppleve tilhørighet og å være del av et større fellesskap er vesentlig for mennesker. I dette ligger det en opplevelse av at man har mulighet til å bidra til et fellesskap og at man opplever at andre setter pris på ens tilstedeværelse i fellesskapet. Tilhørighet til en plass og tilknytning til en gruppe har stor betydning for unges identitet og trivsel, og er et grunnleggende element i unges sosiale inkludering (Davies, 2000; Gravesen, 2016; Paulgaard, 2012; Wacquant, 2007).

Dette kapitel undersøkes de unges erfaringer med tilhørighet i ulike deler av Norge ut fra følgende spørsmål

- Opplever de unge å være inkludert i samfunnet på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå?
- Hva underbygger opplevelsen av tilhørighet og av å være en del av et større fellesskap?

2.1 Tilknytning til plassen

Langt de fleste unge som deltok i gruppeintervjuene, gir uttrykk for at de føler tilknytning til området hvor de bor. Dette er uavhengig av kjønn, etnisitet og om de bor i en storby, en mellomstor by eller på en liten plass. Alle forteller at de generelt føler seg trygge i lokalområdet og mange forteller med varme om bydelen eller byen sin. Mange av de unge forteller at de kjenner mange mennesker i lokalområdet, selv om de ikke nødvendigvis har en tett relasjon til dem. De unge som bor i en storby forteller at de kjenner igjen folk på gaten og i butikker, mens de unge fra mellomstore byer kjenner dem som er naboer og som bor i gata. De unge som bor på mindre plasser, kjenner i større grad folk gjennom familierelasjoner og på tvers av generasjoner. Flere unge fra små plasser forteller for eksempel at hvis man ikke presist vet hvem en eldre person er, så vet man hvem som er deres barn eller barnebarn. At "alle kjenner alle" går igjen i fortellingene fra de unge fra små plasser. Samtlige unge i undersøkelsen, uansett bosted, forteller at de fleste bekjenskaper de har utenfor familien er blitt etablert gjennom skolen og organiserte fritidsaktiviteter. I forlengelse av dette forteller flere av ungdommene fra store byer som ikke går på skole i samme bydel som de bor i, at det i stor grad påvirker deres sosiale nettverk. De forteller at de ikke kjenner mange folk i deres egen nabolag og at de fleste av deres venner og bekjente bor i den bydelen hvor de går på skole.

“Det er en liten by og jeg tror at alle kjenner alle. Litt sånn at alle vet hvem alle er, til et visst punkt. Det er også et tydelig skille mellom hvem alle vet hvem er og hvem ingen vet hvem er. Vi er 17 000 mennesker, hvilket er en veldig liten by. Jeg vet hvem han og han og han er. Jeg kjenner navnet hans og hvem han henger med, og jeg vet hva han har gjort også, fordi folk snakker jo. Det er en liten by, der er veldig mye snakk. Alle vet hvem alle er uten faktisk å kjenne dem personlig. For handlinger sprer seg som ild på tørt gress.”

(Jente, mellomstor by)

Særlig de unge som bor i mellomstore- og store byer skiller mellom byen som sådan og bydelen de bor i. Følgelig er for eksempel unge fra Oslo tydelig på at de er fra Oslo, men alle her en særlig sterk tilknytning til nabolaget de bor i, og de distanserer tydelig de ulike nabolag fra hverandre. Unge som bor på små plasser, deler ikke på samme måte byen eller bygden de kommer fra, inn i bydeler eller nabolag, men skiller mellom om man kommer fra nabobygden eller for eksempel fra en mindre plass lengere oppe i dalen. Flere av de unge fra storbyen forklarer at de har mistet noe av sin tilknytning til lokalområdet etter de er blitt eldre. Flere påpeker at de ikke lengere bruker fritidsaktiviteter i lokalområdet som for eksempel ungdomsklubber.

“Jente 1: Jeg er jo herfra og føler at jeg er herfra, men til tider føler jeg meg mer som trønder enn som østlending fordi pappa er fra Trondheim og jeg har mer tilknytning der. Så det kommer helt an på hvor jeg er og hvem jeg er med. Ja, det kommer bare helt an på.

Jente 2: Men du er jo en del av byen jo!

Jente 1: Men jeg føler ikke at jeg er det.”

(To jenter, liten by)

Et interessant aspekt ved opplevelsen av tilknytning til en plass eller en by, er at flere av de etniske norske unge beskriver en tett tilknytning til sine foreldres hjemplass. Dette viser seg ved at man både identifiserer seg med det stedet man er født og oppvokset, samtidig som man identifiserer seg med stedet foreldrene kommer fra. For eksempel kan man identifisere seg som trønder fordi ens mamma eller pappa er fra Trondheim. På denne måten identifiserer flere av de unge seg til dels med en by eller en plass hvor de aldri har bodd, og dels med det stedet hvor de bor og er oppvokst. På samme måte forteller flere av de unge som er barn av personer som kommer fra et annet land, at de har en sterk tilknytning til foreldrenes hjemland. Særlig de unge som ofte besøker familie i foreldrenes hjemland identifiserer seg direkte som f.eks. tysk, finsk, nederlandsk, pakistansk eller fransk, samtidig som de identifiserer seg som norske. De fleste av disse ungdommene med foreldre fra et annet land, beskrev seg selv som halvt norsk, halvt en annen nasjonalitet. Ingen av ungdommene som deltok i gruppeintervju ga uttrykk for at de *ikke* så seg som norske, eller at de ikke følte seg som en del av det norske samfunnet.

“Jeg er jo 5. generasjon som har bodd her [...] jeg er litt stolt av det og det er litt identitet i det” (Jente, Oslo). Flere av de unge fremhever også at de er erke-lokale fordi deres familie har bodd i byen eller i området i flere generasjoner. Det fremgår således fra de unges fortellinger at en langvarig familiær tilknytning til et sted, bidrar til at de

identifiserer seg med og er tilknyttet en plass. Når det kommer til de unges tilknytning til en bestemt del av landet, identifiserer de unge seg ofte i øst, vest, sør eller nord. For eksempel er ungdommer som har vokst opp på Vestlandet, men som har flyttet til Oslo, veldig tydelig på at de er fra Vestlandet, og at de ikke er og aldri blir østlending. Det samme gjør seg i stor grad gjeldende for unge fra Nord-Norge. De har en sterk identifi- sering som nordlendinger og distanserer seg eksplisitt fra folk som er fra lengere sør i Norge, uansett om de er fra Vestlandet eller Østlandet. Langt de fleste av de unge, uan- sett bosted, kjønn og etnisitet, forteller at de enten har planlagt eller kunne tenke seg å bli boende eller å flytte tilbake til byen eller bydelen de er oppvokst i. Et fåtall av de unge forteller at de ikke føler en særlig tilknytning til området de bor i, og flere av disse forteller at de ønsker å dra til en større by eller til utlandet, når de er ferdig på videregå- ende skole. Disse ungdommer forteller også, at de ikke riktig opplever å være inkludert i lokale fellesskaper på skolen eller i fritiden. Disse unge uttrykker ingen planer om at å flytte tilbake igjen. Dette emne behandles mer i avsnittet *Bolig og framtidsdrømmer*.

2.2 De andres blikk har betydning

Noen av de unge forteller at de har opplevd at unge fra andre plasser har en negativ oppfattelse av hjemplassen deres. Særlig unge fra ikke-privilegerte bydeler i storbyen beskriver hvordan de tror at andre unge fra mer privilegerte nabolag ser ned på dem og snakker negativt om nabolaget de bor i.

“Det som er problemet det er... det har vært et par dårlige hendelser her på det siste og media har hypet det opp, da. Media påvirker det, ikke sant. Skriver om det hele tiden, og folk har fått det inn- trykk at det er sånn og folk tror at det er så utrygt at folk ikke lenger tør å ta T-banen hit. Problemet er egentlig at det er litt gjengoppgjør her og der blant ungdommen, og det er det som skaper de dårlige hendelser, men jeg tror ikke at en gammel mann plutselig blir *slått ned* på gata. Det er mest bare ungdommer som er etter hverandre, det er ikke utrygt.”

(Gutt, ikke-privilegert bydel, Oslo)

Mange forteller at de mener at media tegner et feil bilde av bydelen deres. En ung mann forklarer hvordan det medieskapte bildet av bydelen hans som utrygg, påvirker oppfatningen til folk fra andre deler av Oslo. Dette resulterer i at særlig unge fra andre bydeler, spesielt fra vestkanten, har et feil bilde av dem og den plassen de bor, hvilket igjen resulterer i at folk fra privilegerte bydeler holder seg unna. De fleste av de unge fra ikke-privilegerte områder forklarer samtidig at det ikke er grunn til å kjenne seg utrygg, da deres nabolag er en trygg plass å bo. Ingen av de unge fra ikke-privilegerte nabolag snakker selv om at de har vært utsatt for vold, eller at vold er et problem for dem på den plassen de bor. Noen forteller at av og til finner voldelige episoder sted, men at disse er konsentrert rundt spesielle miljøer blant gjenger og at det generelt ikke er utrygt i deres bydel.

Noen få av de unge som bor i ikke-privilegerte områder på østkanten, men som går på videregående skole i en privilegert bydel, forteller at mange har fordommer om folk fra østkanten, men at noen av disse fordommene til en viss grad er velbegrunnet. De forteller at de mener at det er en dårlig kultur i de ikke-privilegerte områdene og at de opplever at folk som bor i disse områdene i noen grad selv er med på å skape et bilde av disse bydelene som mindre verdige og utsatte. Flere av ungdommene som bor i ikke-privilegerte bydeler på østkanten, men som går på videregående skole i en privilegert bydel, legger vekt på at de går på en skole som ikke er på østkanten. De forklarer at hvor man går på skole er viktig når det gjelder hvordan andre ser på en. Hvis man går på en av de skolene i Oslo med høye karakterkrav blir man automatisk sett på som smartere enn hvis man går på skole i de ikke-privilegerte områdene. På den måte uttrykker de unge fra ikke-privilegerte bydeler at de blir møtt med stigmatiserende blikk. De opplever at nabolaget deres og folk som bor der blir sett på som en trussel mot folk som kommer fra andre bydeler.

“Gutt 1: Kanskje en fra vestkanten. En etnisk norsk ungdom. Hvis han var dratt der ned [en bydel på østkanten] så kanskje han ville føle seg litt utrygg [...] Hvis en person er fra vestkanten, sånn ordentlig fra vestkanten... for du ser jo han er fra vestkanten...”

Gutt 2: For vi har fordommer over for dem og de har fordommer om oss. Vi tenker sånn at de er pappagutter og sånn, ikke sant. Hvis en sånn pappagutt var kommet her, sånn håret bakover og polskjorte og ur, da hadde han fått blikk, selvfølgelig.”

(To gutter, ikke-privilegert bydel, Oslo)

Opplevelsen av at bydelen deres blir forbunnet med kriminalitet og dårlig adferd fremstår som en sterk symbolikk som de unge i høy grad forholder seg til i hverdagen. Samtidig beskriver de unge fra ikke-privilegerte områder hvordan de ser på unge fra den privilegerte vestkanten som bortskjemte unge uten kunnskap om hvordan livet er på østkanten. Med andre ord beskriver mange av de unge fra ikke-privilegerte områder hvordan de unge fra privilegerte bydeler ikke har hva man kunne kalle “gate-kapital”. Når de privilegerte unge beveger seg inn i de ikke-privilegerte bydelene har de (ifølge unge fra østkanten) en adferd som avspeiler deres uvitenhet. De er redd for å gå i bydelen på kvelden, eller går i klær og har et utseende som ikke ligner på de unge som bor i bydelen. Flere av de unge bruker de stereotype betegnelsene “vestkant-sosser” eller “pappagutter” til å beskrive ungdommer fra de privilegerte bydelene på Vestkanten. Disse betegnelsene beskriver en person som “flasher” dyre klær og dyre ting som er betalt av rike foreldre, gjerne pappa. Det er altså i høy grad en stereotyp knyttet til overklasselivstil og et bestemt forbruksuttrykk. Dermed er de unge fra ikke-privilegerte områder selv med til å bygge opp og vedlikeholde en symbolsk fortelling om ungdommer fra mer privilegerte bydeler. De unge fra både privilegerte og ikke-privilegerte områder gir uttrykk for at de selv er klar over at disse fordommene om folk fra øst- eller vestkanten er stereotypiske, men samtidig bruker de disse symbolske stereotypiene når de forklarer hva forskjellen er mellom de ulike bydelene i Oslo er.

“Hvis jeg hadde sagt at jeg kommer fra Holmlia og går på f.eks. Katta [Oslo katedralskole], så ville folk tenke at hun er smart, for alle andre er dumme på Holmlia. Det blir sånn på en måte.”

(Jente fra ikke-privilegert bydel, Oslo)

I forlengelse av dette forklarer en jente som bor på østkanten og som går på en anerkjent skole i den sentrale delen av Oslo, at det er viktig for henne alltid å si at hun bor på østkanten, da hun ikke vil at folk skal tro hun kommer fra vestkanten. Hun forklarer at hun ikke kan identifisere seg med folk som bor på vestkanten, blant annet fordi det er for mye fokus på materielle verdier. Samtidig vil hun gjerne bryte med den stereotypiske oppfattelsen av østkanten og vise at de folk som bor der ikke bare er utsatte og marginaliserte.

Ungdommer fra privilegerte bydeler i Oslo forteller at de kan føle seg utrygg i byen. Særlig jenter og unge kvinner trekker i intervjuene frem den sentrale delen av Oslo rundt Oslo S og Karl Johan som et skummelt sted å gå alene på kvelden, da det ofte er berusede folk i dette området. De fremhever også at det kan være skummelt å bevege seg rundt i en bydel man ikke kjenner så godt. Siden disse bor på vestsiden av byen, gir de uttrykk for at det ofte er i bydeler på østsiden av byen de kan føle seg utrygge i. Ingen gir uttrykk for at de føler det utrygt å ferdes med offentlig transport rundt i byen. Det er utelukkende når de skal gå til og fra f.eks. T-banen eller må finne et busstopp, at de kan få en utrygg følelse. På spørsmål om de noen gang har opplevd ubehagelige situasjoner hvor de er blitt utsatt for fysiske eller verbale overfall, forteller alle de unge fra privilegerte bydeler at det har de ikke. Flere av de unge kjenner dog personer som er blitt ropt til på gata, eller blitt antastet av ruspåvirkede personer.

Ungdommer fra mellomstore byer og små plasser forteller ikke på samme måte om fordommer knyttet til bestemte nabolag eller områder. Disse unge identifiserer seg ikke med andre unge fra andre deler av byen på samme måte som de unge fra Oslo. Fordommer er i langt større grad forbundet med bestemte typer av personer som bor i byen eller bygden. “Hvis man er sammen med feil person, som andre vet gjør dumme ting, så kan det være at folk også tror at man er sånn. Da kan man også få dårlig rykte”(Gutt, liten plass).

Mange av de unge fra små eller mellomstore byer beretter at man skal være forsiktig med å henge ut med gale folk. Man kan fort få et dårlig rykte hvis man er for mye sammen med en person som i lokalområdet er beryktet for å bruke dop eller som blir sett på som en dårlig person. De unge forteller således at man kan bli “smittet” med et dårlig rykte slik at ens handlinger og adferd blir fortolket i et negativt lys av samfunnet rundt. På samme måte går det igjen i flere intervjuer med unge fra små og mellomstore byer at folk snakker mye, og at rykter fort spres rundt i lokalmiljøet. Langt de fleste unge gir uttrykk for at dette er et negativt aspekt ved å bo på små plasser hvor alle kjenner alle, men samtidig fremstår ryktespredning som et grunnvilkår eller en selvfølge ved at bo på en mindre plass.

2.3 Andre fellesskaper som skaper tilknytning

I tillegg til å fortelle om stedet de bor, fikk de unge under gruppeintervjuene også spørsmål om andre typer fellesskap i hverdagen deres, og hva disse eventuelt besto i. "Dem som jeg spiller musikk med i kirken har jeg ikke noe fellesskap med. Når vi har spilt, så går jeg hjem. Jeg prater aldri med dem heller. Så jeg har egentlig et veldig dårlig fellesskap med dem. Og så føler jeg at jeg ellers aldri er med noe fellesskap med noen" (Gutt, mellomstor by). De unges fortellinger viser at langt de fleste inngår i ulike typer fellesskap og at disse er svært betydningsfulle for dem. Uansett bosted forteller stort alle de unge at de opplever vennekretsen som et helt sentralt fellesskap. Å henge med vennene på skolen eller på fritiden er den mest vanlige aktiviteten de unge forteller om. Men det er også noen få av de unge som forteller at de ikke opplever å ha en solid vennegruppe de er sammen med i hverdagen. Disse ungdommene uttrykker at dette oppleves som et savn i livet deres og at dette er en sentral faktor som bidrar til at de føler seg utenfor de fellesskaper de ser andre inngår i. Utover uformelle fellesskap forteller de unge at de bruker tiden sin i idrettsforeninger, ettermiddags- og helgejobb, ungdomsklubber, kulturelle tilbud, frivillige organisasjoner, kommunale ungdomsråd og religiøse organisasjoner.

"Jente: Jeg tror at det vanskelig å komme inn i gruppa vår.

Gutt 1: Man skal ha stort sett samme interesse for å være i vår gruppe.

Jente: Men ikke bare interesser, man skal være samme type person også.

Gutt 1: Ja, men vi har noen få temaer vi kun snakker om.

Jente: Ja. Er man ikke interessert i snøscooter og klarer man ikke å være med i den samtalen, så er det vanskelig.

Gutt 2: Men det er også noen som bare ikke vil være en del av gruppa."

(En jente og to gutter, liten by)

Noen av de unge forteller at de har et fellesskap med de personer som de jobber sammen med i ettermiddags- og helgejobb sine. Dette er ofte jobb i butikk eller fast food-restauranter. Unge fra storbyen (både fra privilegerte og ikke-privilegerte områder) forteller i mindre grad om deres ettermiddags- og helgejobb og ingen forteller på samme måte som ungdommer fra små eller mellomstore plasser, at de assosierer jobben med et fellesskap. Samtlige unge fra både små plasser og mellomstore og store byer, forteller om fellesskap relatert til organiserte aktiviteter i form av enten kulturelle tilbud eller idrett. Kulturelle fritidsaktiviteter består for det meste av musikk i form av undervisning i ulike instrumenter som piano, fiolin, fløyte og bass. Enkelte unge forteller også at de spiller med andre i et band. De fleste ungdommer som driver med musikk på fritiden kom fra mellomstore og privilegerte deler av store byer. En aktivitet som særlig gutter i undersøkelsen forteller om som en arena for fellesskap, er gaming på nettet. Flere forklarer hvordan de gjennom flere år har spilt bestemte spill, ofte sammen med en fast gruppe av andre ungdommer fra hele verden. Denne arenaen utgjør for disse unge, et parallelt translokalt fellesskap som fremstår som sentral i deres opplevelse av inklusjon. Dog er det ingen av disse guttene som gir uttrykk for at dette fellesskapet utgjør den primære sosiale

arenaen deres – det fremstår nærmere som et naturlig, og viktig, subliment til de andre felleskapene de inngår i. Enkelte av de unge forteller også at de bruker en del tid på chatfora hvor de skriver med en fast gruppe av andre ungdommer fra hele verden. En ung mann fra en privilegert bydel i storbyen forteller at han er medlem av en chatgruppe på det mørke nett (engelsk: "Dark Web") hvor han diskuterer alt mulig med andre ungdommer, som man ikke får lov til å diskutere på offentlige chat fora. Han beskriver dette som et viktig felleskap ved siden av de felleskap han inngår i i byen og med sine venner.

Særlig ungdommer fra mellomstore og privilegerte bydeler i store byer fremhever at en begrensning i deres mulighet for å inngå i felleskap er at de bruker mye tid på skolearbeid. Flere forteller at de vanligvis bruker omkring 2 timer hver dag på skolearbeid og at det ikke er uvanlig at de også bruker tid i helgene på lekser. I særlig travle perioder med mange prøver forteller mange av disse unge, at skolearbeidet overskygger alt annet. Det betyr at de må velge bort fritidsaktiviteter som de egentlig hadde lyst til å drive med. Når det gjelder dette tema, fremhever stort sett alle de unge som er blitt intervjuet i dette prosjekt, at fritidsaktiviteter er helt sentrale arenaer hvor sosiale nettverk bygges opp. Langt de fleste unge er enig om at hvis man vil bli venner med folk og inngå i felleskaper med andre, er det viktig at man selv tar initiativ og oppsøker felleskap på fritiden.

Noen få av de unge er medlem av politiske partier og beskriver dette som en viktig arena for sammenhold med andre unge. I tillegg er flere av de unge medlem av lokale ungdomsråd i kommunene sine. De beskriver dette som en viktig arena i livet. Ut fra de unges fortellinger fremstår ungdomsrådene som et felleskap hvor de unge opplever å bli hørt og tatt på alvor som unge, noe som de unge selv fremhever som viktig for deres opplevelse av samfunnsinkludering på kommunalt og regionalt nivå. Bakgrunnen for at relativt mange av de som er intervjuet har erfaringer med ungdomsråd, er at to av gruppene ble rekruttert gjennom ungdomsråd. I tillegg var også noen av de andre unge som ble intervjuet, medlem av ulike ungdomsråd. En mulig forklaring på dette er at ungdommer som allerede er medlem av et ungdomsråd kanskje er mer villig til å melde seg til aktiviteter hvor unges erfaringer er et tema, slik det var i dette prosjekt. Senere vil det bli redegjort for ungdomsrådernes rolle og funksjon.

"Det er sånn typisk at man opplever utenforskap andre steder og da blir det interne fellesskapet veldig sterkt fordi man finner et fellesskap man ikke har klart å finne andre steder."

(Jente, LHBT, Oslo)

Særlig LHBT-ungdommer fremhever aktiviteter i en interesseorganisasjon for LHBT-unge som et utrolig viktig felleskap. De forteller at mange av de unge i denne organisasjon, inklusiv dem selv, har opplevd at de ofte ikke passer inn i andre felleskap på grunn av sin kjønns- eller seksuelle identitet. Det gjør at interesseorganisasjonen oppleves som et spesielt sterkt felleskap. De forteller at det var det første sosiale felleskap hvor de opplevde tilhørighet og hvor de kunne være seg selv. De beskriver interesseorganisasjonen som familien deres og deres engasjement i organisasjonen som svært personlig.

3. Muligheter for innflytelse

At unge skal ha innflytelse på spørsmål som påvirker livet og fremtiden deres har de siste to årtiene vært et sentralt ideal i Norge (Barne- og likestillingsdepartementet, 2009). I 2011 skrev Jens Stoltenbergs andre regjering: "Regjeringen er opptatt av å sikre barn og ungdom gode levekår og utviklingsmuligheter. Sentralt i dette er barn og ungdoms muligheter for et positivt fritidsmiljø og for deltakelse og innflytelse i samfunnet" (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011, s. 7). Dette politiske ideal videreføres av den nåværende Erna Solberg-regjering (Likestillingsdepartementet., 2019). Særlig barn og unges innflytelse i sitt eget lokalmiljø fremheves som viktig og som et område det skal tilrettelegges for, slik at barn og unge kan påvirke utviklingen i kommunene.

I dette kapittel undersøkes unges muligheter for innflytelse ut fra følgende spørsmål:

- Opplever unge at de har innflytelse på samfunnet og at de kan fremføre meninger og forslag til dem som vedtar beslutninger som berør livet deres og samfunnet generelt?
- Hvordan beskriver unge sine muligheter for innflytelse på samfunnsutviklingen?

3.1 Innflytelse i lokalsamfunnet

De fleste intervjudeltakere gir uttrykk for at det i høy grad er mulig for ungdommer å påvirke samfunnet hvis man vil. Enkelte av de unge forteller at de direkte er blitt spurt om deres mening eller holdninger til spesifikke tiltak eller prosjekter i lokalområdet. For eksempel husker en ung mann fra en mellomstor by at klassen hans ble spurt om deres forventninger til en ny skole og hvilke elementer de som elever, ønsket den nye skole skulle inneholde. De fleste andre ungdommer har ikke opplevd å bli spurt om deres mening til endringer og tiltak i lokalsamfunnet. Dette peker på at de unge kun i begrenset omfang involveres i lokal utvikling, med mindre de selv engasjerer seg aktivt. Det betyr imidlertid ikke at unge ikke opplever å ha innflytelse. Ungdomsråd ble på nesten alle gruppeintervju fremhevet som en viktig arena for innflytelse i lokalsamfunnet.

"Jeg tror i hvert fall i det store blir ungdommer tatt mer seriøst nå enn før. I hvert fall oss. Nå er vi litt mer politisk engasjert, så vi får faktisk sett at det vi sier og det vi vil faktisk går igjennom. Så vi vet kanskje litt mer enn en gjennomsnittlig ungdom om hvor stor innflytelse vi har."

(Gutt, mellomstor by)

Et ungdomsråd er en samling av partiavhengige unge, vanligvis mellom 13 år og 25 år (aldersspennet varierer fra kommune til kommune) som ivaretar ungdomspolitiske spørsmål i en kommune. Ungdomsrådets arbeid fokuserer først og fremst på kommunale tilbud til unge og på prosjekter som er relevant for ungdommer. I alle kommunene som inngår i denne undersøkelsen fungerer det lokale ungdomsrådet som et rådgivende organ for kommunestyret. Det vil si at kommunestyret sender alle saker de mener vil påvirke unge i kommunen, til behandling i ungdomsrådet hvor ungdomsrådet deretter fremlegger sine meninger og holdninger til saken. I tillegg er det mulig for ungdomsrådet å ta opp ungdomsrelaterte saker i kommunestyret. I en kommune var det 13 medlemmer i det lokale ungdomsråd, mens det i en annen var 35 medlemmer. Medlemmene spørsmål valgt på ungdomsskoler, videregående skoler og ungdomsklubber i kommunen. I noen kommuner var det i tillegg representanter fra ulike minoritetsgrupper. I alle kommuner fikk medlemmer av ungdomsrådet enten lønn, et honorar eller en annen form for godtgjørelse for arbeidet i ungdomsrådet. De unge som selv er medlem eller har vært medlem av et ungdomsråd forteller at de i høygrad opplever å bli hørt. De forteller at de har en reel innflytelse på spørsmål som omhandler deres liv eller livet til andre ungdommer. Eksempler på saker er alt fra mindre forhold som å få innført tilgang på venstrehåndssaker på alle barne- og ungdomskolene i kommunen til å være med å bestemme at alle ungdomsskoler i en mellomstor by skal samles i én stor skole. Kun i mindre grad gir de unge som har erfaringer fra et ungdomsråd, uttrykk for at de opplever innflytelsen deres som overfladisk eller innholdsløs.

“Intervjuer: Opplever du at du får være med på å bestemme?”

Jente (medlem i ungdomsråd): Ja. Skal jeg være helt ærlig. Tidligere var det noen ganger sånn at politikerne sendte over en bunke med budsjett og det var bare tall og vi fikk ingen innføring i det. Og da var det sånn, at det hadde vært innom Ungdomsrådet, og da har de jo hørt på de unge. Men det var ikke tilrettelagt for oss, og da var det som om at nå har de unge sett på det, og nå er det enda bedre. Men mange saker får vi innflytelse på, spesielt de som angår oss. Barnekonvensjonen, skolehelsetjenesten, flyktningetjenesten. Vi har en god del saker som de [politikere] tar vårt innspill på [...] og vi kan også innsende egne innspill og det synes jeg er bra.”

(Jente, privilegert bydel, Oslo)

Med andre ord forteller de unge at politikerne i kommunen faktisk lytter til dem og tar dem på alvor som et viktig lokalpolitisk organ. De unge som har erfaringer fra et ungdomsråd har også stor kunnskap om hvordan de får innflytelse på spørsmål som berører dem og som de finner problematisk. Uansett bosted, mener disse ungdommer at de har en større grad av innflytelse enn andre unge, og at mange unge ikke vet om alle de muligheter for innflytelse som faktisk finnes. Dette blir bekreftet av fortellingene til de unge som ikke har erfaringer fra ungdomsrådsarbeid. De har i langt mindre grad kontroll på hvordan de skal gå frem hvis de vil påvirke en sak som har betydning for dem, og flere nevner at de savner mer informasjon om ungdomsrådets funksjon og arbeide. Noen av de unge gir eksplisitt uttrykk for at de ikke er interessert i aktivt å påvirke samfunnet gjennom formelle arenaer som ungdomsrådet. De gir uttrykk for at de ikke opplever graverende problemer i hverdagen sin og at de langt på vei er fornøyd med livet

sitt. Samtidig sier flere av disse unge at de helt klart opplever at hvis de ville ha mer innflytelse, så var dette en reel mulighet.

På den andre siden, gir spesielt unge fra ikke-privilegerte bydeler, som ikke har erfaring fra ungdomsrådsarbeid, uttrykk for at de ikke vet hvordan de skal påvirke beslutninger som berører dem. På spørsmål om hva de vil gjøre hvis det skjer forandringer de ikke liker i nærmiljøet, og hvor de vil henvende seg, svarer mange at de ikke vet det. Andre svarer at de vil få hjelp av vennene sin, uten at de kan svare på hvordan. Unge fra ikke-privilegerte bydeler fremstår som mer splittet enn unge fra andre plasser; De unge fra ikke-privilegerte bydeler som aktivt søker innflytelse gjennom for eksempel ungdomsråd og andre organisasjoner opplever at de i stor grad kan påvirke saker som berører dem, mens unge som ikke er aktive på disse arenaene, fremstår som uvitende om deres muligheter for innflytelse. I intervjusituasjonen fremsto den siste gruppen til tider som likegyldige og uforstående overfor de spørsmål som handlet om deres påvirkningsmuligheter. "Intervjuer: På en skala fra 1 til 10 hvor mye har dere mulighet til å påvirke ting og saker i lokalområdet? Gutt: Kanskje 9, hvis jeg virkelig engasjerer meg" (Gutt, ikke-privilegert bydel, Oslo). Flere svarte at de mente at de hadde samme mulighet for innflytelse som andre unge fra andre byer og bydeler, samtidig som de ikke kunne forklare hvordan denne innflytelse konkret kom til uttrykk. Det var således en tydelig forskjell mellom (noen av de) unge fra ikke-privilegerte bydeler og unge fra andre plasser i forhold til beherskelsen av hva man kunne kalle et byråkratisk systemspråk. De aller fleste unge som ikke bor i ikke-privilegerte områder og unge fra ikke-privilegerte nabolag som var aktive i formelle medvirkningsarenaer, brukte et språk som tydelig viste at de har kunnskap om hvordan det politiske systemet i kommunen deres fungerer.

"Intervjuer: Men er du med i Ungdomsrådet?

Gutt 1: Nei.

Intervjuer: Ønsker du å bli med?

Gutt 1: Jeg vet ikke, nei... Jeg tror det ikke...

Intervjuer: Hvorfor ikke?

Gutt 1: Jeg vet ikke hva det er. Jeg vet ikke hva det innebærer.

Intervjuer: Hva med deg. Kjenner du Ungdomsrådet?

Gutt 2: Nei... Har ikke hørt om det."

(To gutter, ikke-privilegert bydel, Oslo)

Motsatt var det en tendens til at mange av de unge fra ikke-privilegerte nabolag, som ikke var aktiv i formelle medvirkningsarenaer, ikke på samme måte tok i bruk et språk som gjør dem i stand til å forklare hvordan den kommunale politiske infrastruktur henger sammen. Sagt på en annen måte, betydelig flere av de unge fra ikke-privilegerte bydeler i storbyen enn unge fra andre plasser, behersker ikke et byråkratisk systemspråk som er nødvendig for å kunne påvirke et komplekst samfunn som det norske. Et slikt språk symboliserer en kulturell kapital, som altså ikke alle ungdommer besitter. Det innebærer ikke at andre ungdommer fra privilegerte bydeler eller fra mellomstore og små byer har full kontroll på organiseringen av kommunen, men at de aller fleste av disse har en idé om hvordan og hvem de ville kontakte for å påvirke lokale politiske prosesser. Årsaken til denne forskjell

i forståelsen av muligheter for innflytelse er ikke entydig, men kan tenkes å henge sammen med sosial arv (primær sosialisering) og nabolageffekter (sekundær sosialisering) (Berger og Luckmann, 1967; Galster og Santiago, 2006).

De aller fleste unge fra både store, mellomstore og små byer forteller at de generelt mener at ungdommer fra små plasser har en større grad av innflytelse på saker lokalt enn ungdommer fra store eller mellomstore byer. Samtidig fremhever flere av de unge fra små plasser at selv om de opplever at de relativt enkelt kan påvirke saker lokalt hvis de vil, så er det lettere for ungdommer i større byer å organisere seg i forhold til spesifikke saker som er viktige for dem. De begrunner dette med at det i større byer er flere folk med felles interesser og at det på små plasser kan være vanskelig å engasjere nok folk i en sak til at det faktisk gjør en forskjell. Flere ungdommer som er oppvokst på mindre plasser, men som er flyttet til mellomstore byer for å gå på videregående skole, forklarer i tråd med dette at de opplever at påvirkningsmulighetene deres er bedre i den mellomstore byen. Dette blir forklart med at ungdomspolitiske tiltak, som ungdomsråd, er bedre organisert her, og at flere ungdommer brenner for å delta på disse arenaene. Når det kommer til ungdommer fra privilegerte bydeler i storbyen opplever disse i mindre grad enn andre ungdommer, at ungdomspolitiske organer som ungdomsråd, er viktige påvirkningskanaler. Det betyr imidlertid ikke at disse ungdommene ikke opplever å ha innflytelse, men de forteller at de enten ikke har lyst eller tid til å organisere seg, eller at de i stedet gjør bruk av personlig nettverk i familien, på skolen eller på studentlag for å oppnå innflytelse i saker som berører dem.

3.2 Innflytelse på regionalt og nasjonalt nivå

På spørsmål om de unge opplever at de kan påvirke saker på regionalt- eller nasjonalt nivå, blir svarene mer skeptiske. Stort sett alle de unge svarer at de mener det er vanskeligere å påvirke saker regionalt eller nasjonalt, enn å påvirke saker lokalt i kommunen. Nesten ingen av de unge har prøvd å få innflytelse på saker på regionalt eller nasjonalt nivå. De fleste unge mener imidlertid at det er en reel mulighet hvis man klarer å samle og organisere flere folk rundt en sak. De fleste tror det er mulig å påvirke for eksempel busstrafikken på regionalt nivå, og flere ungdommer fra små plasser kan fortelle at de kjenner folk, eller har hørt om folk, som har gjort dette. De forklarer at det ofte blir organisert gjennom Facebook av engasjerte personer i lokalområdet. I forhold til å påvirke regional eller nasjonal infrastruktur, som for eksempel tog- og fly tilbud, store anleggsprosjekter som idretts- og svømmehaller eller utdanningsinstitusjoner, mener stort sett alle at dette er vanskelig, men ikke umulig og det vil kreve mye arbeid, energi og tid. Enkelte av de unge som er aktive i ungdomsråd, interesseorganisasjoner og hjelpeorganisasjoner forteller at de har et godt nettverk innenfor disse organisasjoner på både regionalt- og nasjonalt nivå. Disse ungdommer forteller at de også mener at det er mulig å påvirke politiske prosesser, men at det er krevende. De fremhever at nettverk er en avgjørende faktor, men at koordinert mediearbeid kanskje er enda viktigere hvis man vil ha innflytelse på samfunnsforhold.

3.3 Innflytelse på eget liv

Stort sett alle gruppeintervjudeltakerne gir uttrykk for at de har stor innflytelse på eget liv.

”Intervjuer: Kan du bestemme og f.eks. si til dine foreldre at du vil ha penger til nye klær?

Gutt: Ja ja. Men jeg liker å jobbe for mine egne penger. Jeg kan få det jeg trenger hjemme, men jeg synes det er bedre å jobbe for det man trenger selv.”

(Gutt, ikke-privilegert, Oslo)

Samtlige unge, uansett bosted, forteller at de selv kan bestemme hvem de er venner med. I familien deres (de unge som fortsatt bor hjemme) opplever de å bli hørt med hensyn til ting som er relevant for dem, så som innredning av eget rom, hva de skal spise til middag, hvor de skal reise på ferie. De unge blir i mindre grad tatt med på råd når det gjelder økonomiske spørsmål som omfatter f.eks. en bil eller et nytt tak på huset. De aller fleste unge forteller at de har en bra dialog med foreldrene sine om hvor grensen for selvbestemmelse deres skal gå. Langt de fleste gir uttrykk for en stor grad av frihet i hverdagen. For eksempel så kan de være ute på kveldene og i helgene så lenge de holder foreldrene sine informert om hvor de er og når de kommer hjem. Unntaket er én jente fra en utsatt bydel som forteller at hun ikke kan gå ut når hun vil, og at foreldrene hennes bestemmer mange ting i livet hennes. Ut fra fortellingen hennes fremstår dette dog ikke som et problem, men som en naturlig del av hverdagen hennes. Ungdommer fra privilegerte bydeler i storbyen forteller i større grad enn ungdommer fra andre plasser at de må være hjemme på bestemte tidspunkter og at foreldrene deres er bekymret når de er ute på kvelden. Mange av disse unge forteller at de ofte blir kjørt til og fra aktiviteter av foreldrene sine. Flere jenter forteller hvordan foreldrenes bekymring har påvirket dem når de er ute alene på kvelden, og at de til tider opplever foreldrenes bekymringer som et stressmoment. Omvendt forteller særlig gutter fra ikke-privilegerte bydeler og ungdommer fra små plasser at de i stor grad kan bestemme når de kommer hjem og at deres foreldre ikke gir uttrykk for bekymring. Noen gutter fra ikke-privilegerte områder forklarer at deres foreldre ikke bryr seg, mens ungdommer fra små plasser forteller at det ikke er mye å gjøre i bygda og at det faktisk er sjeldent de kommer sent hjem. Således er det en tendens til at særlig unge gutter fra ikke-privilegerte bydeler fremhever deres selvstendighet i større grad enn ungdommer fra andre plasser. Flere av disse unge guttene sier at de kan gjøre hva de vil og at det er viktig for dem å klare seg selv og selv betale for det de gjør. I motsetning til dette forteller unge fra privilegerte områder i storbyen, mellomstore byer og små plasser at foreldrene deres i stor grad oppmuntrer dem til, og betaler for, at de kan drive med fritidsaktiviteter i hverdagen.

”Det var en av grunnene til at vi flyttet for oss selv og ikke orket å bo her oppe lengre [på hybelhuset]. Vi opplevde at vi ble behandlet yngre enn vi var.” (Ung kvinne, mellomstor by). Ungdommer som bor på hybel tilknyttet videregående skole forteller at de opplever at deres hverdag i noen grad er begrenset av husregler. Flere forteller at skolen bestemmer innetid, leggetid, organisering av rengjøring av rom og fellesområder og besøksregler. Man må søke om å få besøk og man får ikke oppbevare eller

drikke alkohol på hybelhuset. De unge sier at i lengden kan denne kontroll oppleves som paternalistisk. En av de unge kvinner forklarer at hun opplevd husreglene på skolen som ganske ekstreme da hun som 15 åring flyttet til skolen. Hjemme på bygda var hun vant med ganske mye frihet, men på skolen var det en masse regler hun plutselig måtte forholde seg til. En annen ung kvinne sier at når man går på VG3 og er 18–19 år, da blir det rart at man ikke selv kan bestemme når man legger seg, når man har besøk og når man vasker rommet sitt.

4. Deltakelse i samfunnslivet

I 2015 la regjeringen frem strategien *Barn som lever i fattigdom*. I denne strategi fremhever regjeringen at barn og unge skal ha like muligheter til å delta i fritidsaktiviteter. Regjeringen skriver at fritidsaktiviteter utgjør en viktig arena hvor barn og unge utvikler sosiale ferdigheter og opplever tilhørighet og felleskap, og at disse aspekter ved fritidsaktiviteter vil fremme samfunnsdeltakelse på formelle arenaer i voksenlivet. I strategien står b.la.:

“Frivillige organisasjoner innen idrett, kunst og kultur er viktig for barn og unge. Deltakelse i frivillige organisasjoner gir tilgang til opplevelser, mestring, venner og sosial tilhørighet. Å legge til rette for deltakelse på ulike fritids-arenaer i lokalsamfunnet er av stor betydning for en god oppvekst.”

(Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2015, s. 41).

I dette kapittel undersøkes unges mulighet til deltakelse i samfunnslivet ut fra følgende spørsmål

- Hvordan opplever unge sine muligheter for å delta i fritids-, sosiale og kulturelle aktiviteter samt frivillig arbeid og lønnsarbeid?

Spørsmålet besvares ut fra gruppeintervjuene utført med de unge hvor de forteller om sine egne forutsetninger, hindringer og muligheter for å delta i ulike deler av samfunnslivet.

4.1 Muligheter for deltakelse

Som nevnt i avsnittet om tilhørighet, har deltakelse i fritidsaktiviteter stor betydning for opplevelsen av å inngå i felleskap i hverdagen. I det følgende beskrives de unges mulighet for å delta i ulike typer fritidsaktiviteter. Det er en tendens til at ungdommer fra mellomstore byer og storbyen forteller om en større mulighet for å inngå i ulike typer organiserte felleskap. Utvalget av forskjellige arenaer hvor man kan møte andre unge med felles interesser er altså større i de mellomstore byene og storbyen. På små plasser er utvalget av organisert idrettsaktiviteter begrenset til de store idrettsgrenene som fotball, håndball, ski og svømming (hvis det finnes en svømmehall), i tillegg til trening på treningscentre. Hvis man har lyst til å dyrke andre og smalere idrettsgrener, som for eksempel kickboksing, turn og parkour, er det ofte nødvendig å reise til andre og større byer, noe som både koster penger og tar mye tid i en allerede presset hverdag. Det betyr at man som ung på mindre plasser, er nødt til å inngå i de organiserte felleskap som finnes innenfor de relativt få fritidsaktivitetene som tilbys. Hvis man da, av

en eller annen grunn, opplever at man ikke ønsker eller ikke kan delta i disse aktivitetene, er mulighetene til å finne organiserte felleskap ganske begrenset. Således forteller ungdommer fra små plasser at lokale fritidsaktiviteter som store idretts- og kulturaktiviteter er lett tilgjengelig, mens mangfoldet av forskjellige aktiviteter er begrenset. Dette er en faktor som spiller inn med hensyn til å føle seg inkludert i fellesskap med andre unge. Flere unge fra små plasser forteller at de kjenner andre ungdommer som holdes utenfor etablerte felleskaper fordi de ikke deler de interessene som ungdommer flest driver med. På små plasser er det ofte fotball, trening på treningsstret, mekking med biler og motorsykler og kjøre snøscooter på vinteren som danner rammen for populære aktiviteter. Unge fra mellomstore og store byer forteller om flere muligheter for å inngå i organiserte felleskaper. Unge fra disse plassene forteller at de spiller fotball, håndball, innebandy, friidrett og volleyball, de trener på treningssenter, går på ski, spiller basket, driver med parkour, spiller gitar og piano, de synger i kor, er med i modelltogsforening, er med i frivillige hjelpeorganisasjoner, er aktive i interesseorganisasjoner og er aktive i den lokale kirken. Likeså fremhever noen unge fra mellomstore byer og privilegerte bydeler at de er involvert i frivillige organisasjoner, som f.eks. 4H og Plan-Norge. Denne type aktiviteter forteller unge fra ikke-privilegerte bydeler og små plasser i mindre grad om.

“Man velger jo selv hva man gjør i fritiden og jeg har jo selv valgt en skole med et høyt nivå hvor jeg vet at det er mye skolearbeid å gjøre, men det kunne være godt at det ikke alltid var så store mengder [skolearbeid] og at man hadde mer tid til andre ting.”

(Jente, privilegert bydel, Oslo)

Mange unge fra mellomstore byer og privilegerte bydeler forteller at de ofte må velge mellom fritidsaktiviteter, og at det hovedsakelig er tid som begrenser aktivitetsnivået deres. Med andre ord gir disse unge uttrykk for at de har nok å gjøre i en travel hverdag, og at de ofte opplever å være nødt å velge bort aktiviteter på grunn av tidspress.

Unge fra ikke-privilegerte nabolag i storbyen står i en mellomposisjon. De gir uttrykk for at de er tilfredse med de fritidsaktiviteter som finnes, samtidig med at de ikke nevner samme mangfold av mulige fritidsaktiviteter som unge fra mellomstore byer og privilegerte bydeler i storbyen. De fritidsaktiviteter som ungdommer fra ikke-privilegerte nabolag forteller om er stort sett fotball, basket og å henge i ungdomsklubben, hvor de bruker mye tid og treffer venner.

På spørsmål om de unge fra ikke-privilegerte bydeler savner eller mangler fritidsmuligheter i fritiden er svaret stort sett “nei”. Ett unntak er en gutt som savner et kjøpesenter i sin bydel hvor man som ung kan henge, særlig når det er dårlig vær. Det fremstår altså som om at unge fra ikke-privilegerte bydeler har begrensede muligheter for organiserte fritidsaktiviteter i forhold til unge fra mellomstore byer og privilegerte bydeler i storbyen, men at de samtidig ikke oppfatter dette som en begrensning. Det fremstår også som om at unge fra ikke-privilegerte bydeler bruker mer tid på uorganiserte arenaer enn unge fra andre plasser.

“Jeg husker i mitt hjemland, der hadde vi mer frihet, vi hadde det mer gøy. Her [i Norge] er det mer organisert lissom. Flere regler. Du har disse venner og du har disse fritidsaktiviteter og ikke noe mer.”

(Ung mann, mellomstor by).

En ung mann som kom til Norge som barn forteller at han betrakter det norske samfunnet som overorganisert. I det landet han er født i hadde de unge mer frihet. De kunne møtes ute i byen og selv bestemme hva de ville gjøre. I Norge er altting hele tiden organisert, hvilket han ser på som en begrensning, heller enn en fordel. Overraskende få ungdommer fra små plasser, mellomstore byer og privilegerte bydeler i storbyen forteller om ikke-organiserte fritidsaktiviteter. Selv en sport som parkour, som opprinnelig var en uformell gateaktivitet som oppsto i franske forsteder, er organisert som en foreningsidrett i Norge. Et viktig unntak når det gjelder dette er fortellinger fra unge som bor på mindre plasser særlig i Nord-Norge. Her er aktiviteter rundt snøscooter en sentral fritidsaktivitet som ikke er organisert gjennom en forening eller en klubb. Et annet unntak er gaming, hvor de unge selv organiserer seg i grupper og jevnlig spiller sammen. Unge fra små plasser fremhever også at fritidstilbud flere steder er blitt bedre de siste årene, spesielt fordi de materielle rammer er forbedret gjennom utbygging av nye fasiliteter som b.la. idrettshall og kunstgressbane. Ingen av de unge, uansatt bosted, forteller at de har opplevd en forverring av fritidstilbud.

4.2 Idrettsaktiviteter som ikke er tilpasset de unges behov

En viktig fortelling som går igjen i intervjuene med de unge er at jo eldre de blir, jo vanskeligere er det å delta i organiserte aktiviteter. Særlig gjelder dette idrettsaktiviteter der nivået blir høyere i takt med at man blir eldre.

Jente 1: Det er noen som driver med sport, og det er mest fotball og handball.

Jente 2: Men du stopper når du kommer til en viss alder for det blir så høyt nivå og det blir så seriøst.

Jente 1: Ja.

Jente 3: De fleste ungdommer går derfor på treningssenter i stedet for å drive med organisert idrett faktisk.”

(Tre jenter fra mellomstor by)

Flere unge forteller at kravet til den enkelte på et tidspunkt blir så høyt, at man enten ikke er flink nok til å spille på laget, eller at man må trene så mange timer i uken at det går utover andre fritidsaktiviteter, eller skolearbeid. Således forteller mange av de unge at de på et tidspunkt omkring 8. klasse har stoppet med den idretten de har drevet med fra de var små, fordi nivået blir for krevende. Det betyr samtidig at muligheten for å begynne på en ny lagidrett når man går på ungdomsskolen eller videregående, er vanskelig. Å spille for eksempel fotball på en mer “koselig”, uformell måte hvor ambisjonsnivået er lavt og det sosiale står i sentrum, er ikke vanlig for de unge. Unntaket er noen av de unge fra ikke-privilegerte nabolag i storbyen som spiller for seg selv. For de øvrige unge er det enklere å gå på treningssentret, som en jente fra en liten plass forteller.

LHBT-ungdommer forteller at de i tillegg til de nevnte problemstillinger også opplever at organiserte idrettsaktiviteter ikke passer til deres behov. En ung transperson forteller at stort sett alle typer idrett er inndelt etter kjønn, hvilket hen finner utfordrende fordi hen opplever at hen ikke passer inn i kategoriseringen "gutt" eller "jente".

På samme måte er garderober stort sett alltid kjønnsoppdelt. De unge LHBT-personer forteller at de ofte ville foretrekke å kunne bruke kjønnsnøytrale garderober, men at disse er nesten ikke-eksisterende. De unge LHBT-personer forklarer at dette gjør at de velger bort fritidsaktiviteter som ikke understøtter deres kjønns- eller seksuelle identitet og derved blir idrettsaktiviteter i mindre grad en aktivitet som LHBT ungdommer holder på med. Dette peker på at den dårlige adgang til kjønnsnøytrale fritidsaktiviteter kan ekskludere LHBT-ungdommer fra sentrale felleskapsskapende arenaer.

4.3 Fritidsaktiviteter koster penger

Mange av de unge i denne undersøkelsen fremhever at fritidsaktivitetene deres koster mange penger, men for de fleste er det ikke et problem, siden foreldrene deres betaler for dem.

“Intervjuer: Hvor mye koster fotball?

Gutt 1: Nei, det husker jeg ikke. Det er ikke sånn kjempedyrt, men det er mamma og pappa som betaler. Nå kommer det også ny hall med innendørs fotballbane og treningsrom.

Intervjuer: Hvor mye koster det å gå i treningssentret?

Jente: Det er svindyrt!

Gutt 2: 5 000,- i året, eller noe sånt.

Jente: Det kommer litt an på hvilket *abonnement du har, men det er virkelig dyrt.*

Gutt 1: Det billigste her i byen er 350,- per måned og det er med binding i ett år.

[...]

Intervjuer: Hvem betaler for det? Er det dere selv?

Jente: Det er mamma.

Gutt 1: Jeg spiller bare fotball, men det er mamma og pappa som betaler.

Gutt 2: Mamma og pappa betaler.”

(To gutter og en jente, liten by)

Samtidig forklarer mange av disse at de tror det kan være et stort problem for andre ungdommer som kommer fra fattigere familier. En jente forklarer at hennes håndball-trening koster oppimot NOK 4 000 i året, mens en annen jente forteller at hennes foreldre betaler ca. NOK 350 i måneden for at hun kan gå på treningssentret. I forlengelse av dette forklarer en gruppe ungdommer fra en mindre plass at de har snøscooter, biler og motorsykler. Unge fra ikke-privilegerte områder fremhever ikke på samme måte dyrt utstyr og fritidsaktiviteter som en vanlig del av hverdagen deres. Det fremgår fra intervjuene med ungdommer fra privilegerte nabolag at de ikke har samme forventninger til fritidsaktiviteter som unge fra andre plasser. På spørsmål om de unge har lyst til å drive med aktiviteter som de i dag ikke har mulighet til på grunn av prisen eller at aktiviteten ikke finnes der de bor, svarer de fleste unge fra ikke-privilegerte bydeler,

som sagt, at de er ganske fornøyd som det er. Ungdommer fra andre plasser forteller derimot ofte at de kunne tenke seg å reise mer, at de gjerne vil drive med en spesifikk idrett som for eksempel kickboksing, eller at de kunne tenke seg oftere å gjøre aktiviteter som å besøke alpinanlegg eller indoor skydiving-fasiliteter. Sagt annerledes, repertoaret av mulige fritidsaktiviteter fremstår langt større og mer omfattende – og også dyrere – for ungdommer som bor i privilegerte bydeler, i mellomstore og små byer, enn for unge som bor i ikke-privilegerte bydeler.

4.4 Møteplasser

Som nevnt tidligere forteller de unge fra ikke-privilegerte bydeler at ungdomsklubber er viktige møteplasser, mens unge fra andre plasser ofte møtes hjemme hos hverandre, på skolen, i idrettsforeningen eller ute i byen på f.eks. kaféer eller kino. Noen av de unge fra en mellomstor by forteller at de bruker biblioteket som en plass hvor de møtes. Mange ungdommer savner plasser hvor de kan møtes og henge ut og være sammen. "Det burde være litt mer aktiviteter over vinteren. Sånn flere møteplasser på vinteren, hvor flere folk kan være i lag." (Jente, liten by).

Ungdomsklubber finnes i alle kommunene og bydelene hvor de unge som deltar i denne undersøkelse bor, men utover å bli brukt i de ikke-privilegerte nabolagene i storbyen, bruker ikke de andre ungdommer i klubbene. Flere av de unge brukte klubbene da de var yngre, men stoppet rundt 8. klasse. Da mange av de unge, som sagt, også opplever å bli ekskludert eller trekke seg fra idrettsaktiviteter omkring 8. klasse, er det forståelig at det oppstår en mangel på sosiale møteplasser fra slutten av ungdomsskolen og etter hvert som de blir eldre. Mange av de unge forteller at de savner et sted hvor eldre ungdommer kan være sammen, uten at de konkret kan beskrive hvordan en slik plass skal organiseres eller være. Flere ungdommer nevner at det spesielt er på vinteren at behovet for denne type møteplasser er størst, da det er kaldt og mørk ute. De forteller at de har få naturlige aktiviteter å drive med, hvis man ikke liker å gå på ski eller å drive med andre vinteraktiviteter. Dette gjelder både ungdommer fra små, mellomstore og store byer.

I intervjuene med de unge, er det som tidligere nevnt en tendens til at særlig gutter fra ikke-privilegerte bydeler forteller at de henger sammen med vennene sine i nabolaget, og at de i mindre grad enn andre ungdommer blir kontrollert av foreldrene sine. De forklarer at de møtes på fotball- og basketballbaner hvor de selv organiserer aktiviteter, eller at de bare henger ut i nabolaget. Det fremstår altså som at unge gutter i ikke-privilegerte nabolag i større grad enn andre ungdommer, bruker byrommet og de fasiliteter som finnes der. Dette passer godt sammen med den fortelling om å være selvstendig og autonom som mange av de unge mennene fra ikke-privilegerte områder presenterer om seg selv. Flere av de unge kvinnene fra privilegerte bydeler forteller, som sagt om det motsatte, at deres foreldre blir bekymret når de er ute i byen. En av disse forteller at hun et par uker tidligere hadde gått gjennom den sentrale delen av Oslo litt sent en kveld, og at moren hennes da insisterte på å snakke i telefon med henne helt til hun var fremme ved T-banen. Denne forståelse av byrommet som utrygt ble stort sett ikke

fortalt av unge fra ikke-privilegerte bydeler. Dette tyder på at ungdommer i storbyen bruker byrommet veldig forskjellig alt etter hvilken bydel de bor i, og at møteplassene deres fremstår på samme måte som ganske ulike.

5. Utdannelse, kollektivtrafikk og bolig

Å kunne bruke de muligheter som samfunnet stiller til rådighet er viktig for å oppleve seg inkludert i samfunnet. Utdannelse er en avgjørende faktor for hvordan folk lever liv sine. Utdannelse gir mulighet for bedre betalt og stimulerende arbeid, og derved også mulighet for å skape et liv som gir mening. Kollektivtrafikk-tilbud gir mulighet for at alle i samfunnet kan bevege seg ubesvært fra sted til sted og tilgodeser særlig dem som ikke har tilgang på andre transportmidler som f.eks. en bil, hvilket mange ungdommer ikke har. Derfor er gode kollektivtrafikktilbud viktig for å kunne få tilgang på tjenester som samfunnet leverer og aktiviteter som finnes andre plasser enn der man bor. Tilgang på bolig er et annet sentralt element i opplevelsen av inklusjon på den plassen man bor. Tilgang til ulike typer av boliger for ulike grupper av mennesker sikrer mindre segregerte byer og mer integrerte samfunn. Utdannelse, kollektivtrafikk og bolig er også en sentral del av FNs 2030-Agenda, som den norske regjering har forpliktet seg til å følge opp. Tre av de 17 globale bærekraftighetsmål i 2030-Agenda omhandler spesifikt utdanning, kollektivtrafikk og bolig (Regjeringen, 2016).

Dette kapitlet vil undersøke hvordan unge bruker noen av de tjenester og muligheter som samfunnet stiller til rådighet ut fra følgende spørsmål

- Hvordan opplever unge sin tilgang på grunnleggende samfunnstjenester som utdanning, kollektivtrafikk og bolig?

5.1 Muligheter for utdanning

Det fremgår av intervjuene at de fleste unge generelt opplever at de har samme utdanningsmuligheter som andre ungdommer i Norge. En gruppe som dog tydelig skiller seg ut er unge fra privilegerte bydeler i storbyen og unge som går på videregående skole i en privilegert bydel.

“Gutt 1: Vi bor i et bra land. Vi bor i en bra by. Jeg har ikke en spesielt rik familie, men jeg har en spesielt høyt utdannet familie, så jeg har gode muligheter.

Gutt 2: Jeg tror at jeg har bedre muligheter enn de aller fleste.”

(To gutter, privilegert bydel, Oslo)

Stort sett alle de unge fra denne gruppen forteller at de opplever å ha bedre eller mye bedre muligheter i livet enn andre unge. De fleste fremhever at de kommer fra gode

familier, noen få forteller at de kommer fra rike familier og mange forteller at deres foreldre har høy utdanning. En stor del av disse unge mener at det er spesielt viktig at de går på gode og anerkjente skoler, og at dette vil være en ting som gir dem flere muligheter senere i livet. Mange forklarer at de får gode karakterer på skolen og at det gir dem mulighet til å studere hva og hvor de har lyst. De aller fleste unge som bor i storbyen forteller at de kan få den utdanningen som de ønsker seg i byen. Mange av de unge fra ikke-privilegerte bydeler, som går på skole i samme bydel, tror at de vil bli boende i byen og muligens i samme bydel. Mange av de unge som går på skole i privilegerte bydeler har dog planer om å flytte fra byen for å prøve noe nytt. De fleste av disse vil flytte til en av de andre norske universitetsbyene, men noen få har også planer om å flytte til utlandet for å studere.

Nesten alle unge fra mellomstore og små byer som vil studere på et universitet, har planer om å flytte til en universitetsby etter videregående skole. Det fremgår av intervjuene at dette er et helt vanlig forløp for unge som ikke bor i en universitetsby og de gir uttrykk for at hvis man ønsker å ta høyere utdanning må man forlate familien, byen, venner og lokale sosiale relasjoner. Flere av de unge som kommer fra plasser uten mulighet for høyere utdanning enn videregående skole forteller således, med en selvfølgelighet i stemmen, at de nødvendigvis må flytte til en studentby for å realisere utdanningsmålene sine. De aller fleste gir uttrykk for å se dette som noe positivt. Mange av de unge som tar yrkesfag på videregående og bor i mellomstore eller små byer forteller at de muligvis kan få en læreplass på hjemmeplassen. Mange av disse unge forklarer at de muligvis vil flytte til en større by i samme fylke hvis de kan få en læreplass eller en jobb der. De unge forteller at konkurransen om gode læreplasser er stor og særlig på mindre plasser det viktig å kjenne de rette folkene hvis man vil ha en læreplass lokalt. Dermed er de aller fleste unge som ble intervjuet i dette prosjekt, tydelig på at de sannsynligvis kommer til å flytte bort fra plassen de er vokst opp på. De unge som har ambisjoner om å studere lange universitetsutdannelse (juss, medisin og lignende) vil flytte på seg hva enten de bor på små plasser eller de bor i en universitetsby.

Jente: Jeg vil også ut. Jeg vil egentlig ut av Norge [...] jeg vil gjerne til Canada eller USA. Helst Canada fordi USA er jo helt... ja.

Intervjuer: Er det fordi det er en spesiell utdanning i Canada, eller vil du bare vekk?

Jente: Jeg vil bare gjerne vekk og prøve noe nytt.”

(Jente, privilegert bydel, Oslo)

Det fremgår i intervjuene med disse unge at de betrakter mobilitet som noe positivt i seg selv og som en mulighet for at de kan få nye erfaringer. De fleste unge som har planer om å studere mellomlange universitetsutdannelse (lærer, sykepleier mm.), ser også på mobilitet som en positiv ting, men forteller ofte at de har planer om å studere på nærmeste studiested hvor disse utdannelse finnes. Ingen av disse ungdommene har planer om å studere i utlandet. Unge som har planer om å gjøre ferdig en yrkesfagsutdanning ser i større grad på mobilitet som en nødvendighet, fremfor noe positivt i seg selv. For disse kan det være nødvendig å flytte til en større by for å få en læreplass eller en relevant jobb, men få av disse unge forteller at det er et mål i seg selv.

Den eneste som gir eksplisitt uttrykk for å ha dårligere muligheter enn andre ungdommer, er en ung LHBT-person. Han forklarer at han opplever å bli møtt med uvitenhet og fordommer, slik at han hele tiden blir påminnet om at han er del av en minoritet. Han forteller at når man opplever at man potensielt kan bli forskjellsbehandlet i en del situasjoner, kan det påvirke ens psykiske helse og oppleves som et stressmoment. Han forteller videre at han i tillegg ofte opplever å bli møtt med fordommer i helsevesenet som forsterker det psykiske presset i hverdagen. Dette mener den unge mannen kan bli en ond spiral som mange LHBT-personer, inklusiv ham selv, har erfart. Han forteller at en konsekvens av dette er at LHBT-personer i større grad enn mange andre grupper i samfunnet sliter med psykiske problemer, noe som påvirker deres muligheter i samfunnet.

5.2 Kollektivtrafikk

Stort sett ingen av de unge som deltar i dette prosjekt har egen bil. Mange av de unge er under 18 år og de få unge som har en bil bor enten på bygda eller i en mindre by.

”Intervjuer: Er kollektiv transport dyrt?”

Gutt: Ja, jeg synes det er ekstremt dyrt! Det er bare å se på forskjellen fra små plasser til store plasser og se hva prisforskjellen er. I storbyen kan det koste 40 kr å ta en tur med bussen, her kan det lett koste 150 kr.”

(Gutt, liten plass)

De unge som bor på små plasser eller i mindre byer, forteller alle at kollektivtrafikken er begrenset til et par busser og togavganger om dagen. Ofte er det busser som passer med skolen, med et par avganger på morgenen og et par avganger på ettermiddagen. Flere av de unge forteller at busser midt på dagen og på kvelden er svært begrenset, hvilket innebærer at de unge som bor utenfor tettstedet i kommunen, er helt avhengige av at foreldre eller venner som har førerkort, kan kjøre dem til og fra aktiviteter på kvelden. De aller fleste ungdommene fra mindre plasser forteller at foreldrene er flinke til å skyss dem. Ungdommer fra en by på rundt 6 000 innbyggere fortalte i et intervju at i deres by kjørte sentrumsbussen fra kl. 08.00 om morgenen til kl. 14.00 på ettermiddagen. Det vil si at bussen kun kjørte når de unge var på skolen og at det ikke var noen buss i byen fra sen ettermiddag, på kvelden eller på natten. Derfor brukte de unge i denne byen å sykle på sommeren og å gå på vinteren hvis foreldrene deres ikke hadde mulighet til å kjøre dem. Flere av de unge fortalte de mente at kollektive tilbudet var for dårlig, og at de helt sikkert ville bruke bussen hvis den også kjørte på ettermiddagen og på kvelden. De unge som bor på en mindre plass som har togstasjon forteller at dette er et viktig transportmiddel for å komme seg til større byer. De aller fleste av disse unge forteller at de synes at prisen på toget er veldig høy, og at det begrenser deres bruk av toget. Noen ungdommer fra en mindre by, forklarer at en billett til den nærmeste større by, som ligger 80 km unna, koster NOK 300 tur/retur. Buss på samme rute er litt billigere, men tar lengre tid. For øvrig er det for få avganger, både med buss og tog, og disse er ikke alltid koordinert så de passer med hverandre. Unge fra mindre plasser i distriktet

fremsetter altså en generell kritikk av det kollektive trafikktilbudet. Det er for få avganger og det koster for mye, og dette begrenser bevegelsene rundt i lokalområdet, og muligheten for å dra til større byer. Samtidig forteller unge fra mindre plasser at det ikke først og fremst er muligheter for å handle varer og produkter som blir begrenset når det er vanskelig å besøke de større handelsbyer. De aller fleste forklarer at de kan kjøpe de fleste varer og produkter på nettet. De unge forteller at når de besøker de større byer er det for å henge ut i kjøpesentrene, for å bruke fasiliteter i byen som svømmehall og kino og for å besøke venner eller familie.

Ungdommer fra mellomstore og store byer forteller ikke på samme måte at de blir begrenset av kollektivtrafikken. Unge i Oslo er delte i deres opplever med kollektivtrafikken i byen. Mange forteller at de opplever litt forsinkelser på bussen eller på T-banen, men at det ikke er et stort problem. Andre har motsatt erfaring. De forteller at buss og tog ofte er forsinket, særlig på vinteren, og de opplever det som et reelt problem i hverdagen sin. Særlig de ungdommer som går på skole en annen plass i byen enn der de bor, forteller at de relativt ofte kommer for sent til første time på morgenen. Dette er unge som har en reisetid på opp til 1 time og 15 minutter til og fra skolen. Således er det logisk nok, de ungdommer som bruker mest i tid i kollektivtrafikk som erfarer de største problemer med det kollektive trafikk-tilbudet. For disse ungdommene er problemet ikke at det ikke kjører en buss eller et tog, eller at det koster for mye, men at de opplever forsinkelser som er vanskelig å forutse. Forskjellen fra land til by blir tydelig i fortellingen til unge som er flyttet fra mindre plasser og til en større by. To unge menn som er flyttet til Oslo for å studere, forteller at kollektivtrafikken i Oslo fungerer kjempebra. På hjemplassen deres kom bussen én gang i timen på dagtid, og mye sjeldnere eller ikke i det hele tatt på kvelden og i helgene, mens i byen "kjører bussen jo hele tiden", som de sier.

5.3 Boligsituasjon og fremtidsdrømmer

Hovedparten av de unge som deltar i denne undersøkelsen bor hjemme hos foreldrene sine. Fire bor på hybel tilknyttet en videregående skole og seks leier leiligheter/hybler. De unge som fortsatt bor hjemme uttrykker ikke bekymring i forhold til boligsituasjonen sin. De aller fleste forteller med største selvfølgelighet at de bor hos foreldrene sine, og de forklarer stort sett alle at de trives sammen med foreldrene. De unge fra små og mellomstore byer, som har planer om å bli boende på hjemplassen eller å flytte hjem igjen etter endt utdanning, forteller at de ikke tror det blir et problem å få en bolig. Det er kort sagt ikke en bekymring de gir uttrykk for. De fleste unge som bor i storbyen, opplever dette annerledes.

"Oslo er dyrt [...] Det er jo en utfordring å finne en plass å bo, særlig når man ikke har de økonomiske forutsetninger til det. Blant meg og veldig mange av mine venner er det sånn, at hvis jeg noen gang skal eie noe så blir jeg definitivt nødt til å flytte ut fra byen eller få meg en ganske høyt betalt jobb."

(Ung mann, Oslo)

Unge herfra sier at de opplever at prisen på boliger i byen er utrolig høy, og mange mener at de vil få problemer med å kjøpe bolig når de er ferdig med utdannelsen sin. Flere av disse forteller at de overveier å flytte ut av byen, enten for å pendle til byen eller å jobbe utenfor sentrum. Samtidig forteller mange av de unge fra storbyen at de tror at det ikke er så vanskelig å leie en leilighet eller hybel, men at man må være villig til å enten bo med andre, bo utenfor den sentrale delen av byen eller ha lave standarder. Tre unge som bor og studerer i Oslo, forteller at de betaler omkring NOK 6 000 i måneden for å leie et rom. Det betyr at de har omkring NOK 2 000 tilbake av studiestøtten deres til andre utgifter som mat, mobilabonnement og ferie. De forklarer at man enten kan få en studentbolig hvis man er heldig, eller man kan leie på det private markedet. Unge som bor i storbyen bekymrer seg altså vesentlig mer om deres nåværende og fremtidige boligsituasjon enn ungdommer fra andre plasser.

Som sagt forteller en stor andel av ungdommene at de vil flytte for å utdanne seg eller for å få jobb. Mange av disse unge forteller at de har lyst til å vende tilbake til hjem-plassen etter endt utdanning hvis det er mulig for dem å finne en relevant jobb. Dette gjelder både ungdommer fra små plasser, mellomstore byer og storbyen. Dette ønsket betyr at det for noen er forbundet med en viss usikkerhet å flytte bort for å ta utdanning i de større byene, da det ikke er sikkert at man som nyutdannet har mulighet for å flytte tilbake igjen og etablere seg. Flere av de unge uttrykker således at det er mulig at deres valg av høyere utdanning kan føre til at flytningen blir permanent. I den forbindelse forteller langt de fleste av de unge at de ikke er bekymret for jobbmulighetene sine i fremtiden. De få unge som uttrykker bekymring for deres fremtidige jobbmuligheter, er de unge som har en plan om å utdanne seg innenfor høyt spesialiserte yrker som f.eks. hjertekirurgi, romindustrien og arkitektur. Disse unge forklarer samtidig at de ser deres valg av utdanning som et bevist valg, og at de utmerket er klar over at det kan bli utfordrende å få jobb i disse bransjene. Likevel er dette ikke noe som avskrekker disse ungdommer og de uttrykker seg, som stort sett alle ungdommene, positivt om fremtidsmulighetene sine. En mindre gruppe av de unge har ikke planlagt hvilken utdanning eller jobb de vil ha i fremtiden. Det betyr ikke at de ikke ønsker en utdanning, men at de gir uttrykk for at det er vanskelig å bestemme seg. En del av disse ungdommene forteller at deres umiddelbare plan er å komme i militæret og deretter bestemme seg for hva de vil gjøre videre.

“Jente 1: Jeg har ganske lyst til å flytte hjem igjen når jeg er voksen [...] jeg tenker at når jeg er ferdig utdannet og når jeg har jobbet et annet sted noen år, så vil jeg flytte hjem igjen. Jente 2: Jeg tenker litt det samme. Jeg kunne godt tenke meg å få barn der [på hjemplassen].”

(To jenter, mellomstor by)

Noe som tydelig kommer frem i intervjuene er, at de unge i høy grad uttrykker et ønske om å bygge opp en tilværelse som på mange måter ligner på deres foreldres tilværelse. De aller fleste planlegger å ta en utdanning med gode jobbmuligheter. De ser for seg at de får en god og relevant jobb, og mange av de unge ser for seg at de kommer til å bo på hjemplassen når de stifter familie. Således kan man fortolke de unges fremtidsdrømmer som ganske konservative. De vil i stor utstrekning videreføre den måte å leve

på som foreldrene deres representerer. De unge i denne undersøkelsen distanserer seg ikke fra foreldregenerasjonen på noen nevneverdig måte. Denne konservative tendens underbygges av annen ungdomsforskning, som også har vist at det et blitt mindre hierarki og avstand mellom generasjonene (Sørensen, Katznelson, Nielsen og Lindstrøm, 2010; Thomsen, 2016; Trondman, 2013). Ingen av de unge forteller at de ser på det å forlate hjemmet som et brudd, en løsrivelse eller en frigjøring fra familien. Ofte forteller mange av de unge det motsatte, at de kan se for seg at de flytter tilbake til hjemplassen for å være tett på familien. I tillegg forteller de ungdommene som er flyttet hjemmefra at de har en tett forbindelse til foreldrene sine og i stort omfang bruker foreldrene som konsulenter når de treffer beslutninger i livet. Dette indikerer at de unge i denne undersøkelse i høy grad prioriterer familien sin og på mange måter er avhengige av foreldrene i livet sine, også når de er unge voksne.

6. Sosiale relasjoner

Sosial og materiell støtte fra ens familie og sosiale nettverk er en betydningsfull ressurs når det gjelder unges opplevelse av sosial inkludering. Folk rundt de unge er med på å sosialisere dem og kan påvirke livssjansene og mulighetene deres for å bruke de ressursene som finnes i samfunnet (Bourdieu, Østerberg, Prieur og Barth, 1995). Når innbyggere i et samfunn knytter relasjoner med hverandre på tvers av grupper kan det fremme demokratiet, da denne typen nettverksbygging kan fremme samarbeid og øke sosial tillit mellom mennesker i samfunnet (Putnam, 2001; Putnam, Leonardi og Nonetti, 1994).

I dette kapittel undersøkes hvordan de unge snakker om sine sosiale relasjoner, nettverk og sosial støtte, ut fra følgende spørsmål

- Hvordan opplever de unge støtten fra deres familie og sosiale nettverk?
- Hvordan og i hvilken sammenheng opplever unge sårbarhet i sosiale relasjoner?

6.1 Bruk av nettverk

Det fremgår i intervjuene at særlig ungdommer fra privilegerte bydeler i storbyen og ungdommer fra små plasser ofte har direkte relasjoner til personer med innflytelse i kommunen. I små kommuner er den direkte forbindelsen til personer med innflytelse i stor grad fundert på at alle kjenner alle. Avstanden fra innbyggerne til lokalpolitikere er følgelig kort, og mange av de unge fra små plasser forteller at de mener det er ganske lett å kontakte lokale politikere.

“Det kan være vanskelig å få en jobb hvis man ikke kjenner folk. Det er kontakter som det koker ned til. Hvis man ikke har de riktige kontakter så tror jeg at det er veldig utfordrende. Jeg vet det er mange som sliter med dette etter endt utdanning.”

(Ung mann, privilegert bydel, Oslo)

Ungdommer fra privilegerte bydeler fremhever i større grad at foreldrene deres, eller deres venners foreldre, er i sosiale nettverk med personer som har politisk innflytelse. Slike fortellinger forekommer i langt mindre grad fra ungdommer som bor i ikke-privilegerte nabolag i storbyen. De fleste unge fra ikke-privilegerte bydeler forteller at de har et stort nettverk, men det er sjeldent disse unge nevner at dette også innbefatter relasjoner til personer med politisk innflytelse. Dermed fremstår deres sosiale nettverk som mindre innflytelsesrikt enn unge fra andre plasser. I forlengelse av dette fremhever ungdommer fra privilegerte bydeler og små plasser i større grad enn ungdommer fra ikke-privilegerte bydeler og mellomstore byer at de mener at personlig nettverk er viktig for både jobbmuligheter og påvirkningsmuligheter i samfunnet. Ungdommer fra

små plasser fremhever at det er viktig å kjenne de rette folkene hvis man vil ha f.eks. en lærlingeplass lokalt, mens ungdommer fra privilegerte bydeler fremhever at det sosiale nettverk er utrolig viktig med hensyn til å få en god jobb etter endt utdanning.

Som sagt forteller ungdommer fra små plasser at alle kjenner alle i bygden eller i den lille byen. Langt de fleste unge fra disse steder sier også at de har et stort sosialt nettverk med mange venner, og at de opplever en stor grad av felleskap. Noen få ungdommer fra små plasser forteller at de kun kjenner folk overfladisk og ikke har mange venner.

6.2 Noen å snakke med

På spørsmål om hvorvidt de unge har personer som de kan snakke med om problemer eller vanskelige ting i livene sine, forteller de aller fleste at det har de. Langt de fleste sier at de snakker med vennene sine, familiemedlemmer eller kjæresten sin, og de opplever at dette fungerer godt for dem. En mindre gruppe av de unge forteller at de ikke vet hvem de kan snakke med, det er både unge fra små, mellomstore byer og storbyen. Flere av disse unge sier i tillegg at de ikke har lyst til å snakke med noen om problemene sine og at de for det meste holder ting for seg selv. På spørsmål om hvem de unge vil oppsøke hvis de trenger å snakke med en voksen utover venner og familie, vil de fleste snakke med en rådgiver på skolen. Mange av de unge sier at rådgiverne for det meste har tid til å snakke med dem og ofte kan hjelpe dem med hverdagsproblemer. Utover dette forteller mange av ungdommene som deltar i denne undersøkelsen, at de tror de kunne gå til helsesøster på skolen, men det er få av ungdommene som forteller at de faktisk har gjort det. En stor andel av de unge, uansett om de bor i små, mellomstore eller store byer forklarer at helsesøstertjenesten på skolene generelt har for liten kapasitet. Helsesøstrene er ikke nok på skolen, og når de er på skolen er det vanskelig å få time. En ung jente fra en privilegert bydel i storbyen forteller at hvis man har et angstanfall og trenger en å snakke med umiddelbart, så hjelper det ikke mye hvis man først kan få time hos helsesøster uken etter. Noen av de unge utdyper at dette gjør at de opplever å ha en overfladisk relasjon til helsesøster, hvilket kan være en barriere for å bruke denne tjenesten.

“Intervjuer: Hvis dere har bruk for å snakke med en voksen om ting dere sliter med, hvem ville dere gå til?”

Gutt: Det vet jeg ikke... Sikkert helsesøster, eller noe.

Jente: Man vet aldri hva tid hun er her. Jeg ser henne nesten aldri, men hun er her i blant. Men, om man går og snakker med noen så er det nok helsesøster, men det er jo ikke sikkert at man gjør det.”

(En gutt og en jente, liten by)

Unge på små plasser utdyper at hvis man ikke vil gå til helsesøster, så kan man gå til fastlegen, men da må det være ille. Utover helsesøster og fastlegen kan disse ungdommene ikke nevne andre tjenestetilbud en som ung kan oppsøke for å snakke med en voksen om vanskeligheter. Unge i mellomstore og store byer opplever en annen situasjon. Her forklarer de unge at de kjenner til flere ulike tjenester hvor man som ung kan

oppsøke hjelp. I Oslo forteller noen av de unge at helsestasjon for ungdom er et tjenestetilbud som er tilgjengelig i alle bydeler. Flere av de unge forklarer at helsestasjonen er et gratis lavterskeltilbud, hvor man kan få snakke med en lege eller psykolog hvis man trenger dette, og det er åpent på ettermiddagen og kvelden når de har fri fra skole. De fleste av ungdommene har kjennskap til dette tilbudet, mens en mindre gruppe aldri har hørt om det. Flere av de unge i ikke-privilegerede bydeler forteller at de bruker utekontakten i bydelen, som er et gratis lavterskeltilbud. De unge forklarer at de ansatte i utekontakten i bydelen deres har kontor på en ungdomsklubb og har åpent på ettermiddagen og kvelden når klubben er åpen. De ansatte fra utekontakten kan f.eks. hjelpe med å lese gjennom jobbsøknader eller å skrive en CV. I tillegg sier flere av de unge at man også kan snakke med de ansatte fra utekontakten om ting man sliter med. Mange av de unge som bruker tjenesten, forteller at de synes den er lett tilgjengelig og en stor hjelp i hverdagen deres. Noen ungdommer fra mellomstore byer fremhever lignende tjenester som viktige tjenestetilbud til unge. Mange ungdommer kjenner til disse typen tjenester, men samtidig forteller flere at de sjeldent mottar informasjon f.eks. på skolen om hvor disse tjenestene faktisk er lokalisert og hvilken hjelp man kan få. Således mener mange av de unge at informasjonsarbeidet rundt disse typer lavterskeltilbud kan bli mye bedre. Denne gjennomgangen av de unges fortellinger indikerer at lavterskel-helsetjenestetilbud til unge er ganske godt utbygget i store og mellomstore byer, mens det fremstår som dårligere i mindre byer og plasser.

6.3 Rykter, mobbing og krenkelse

I intervjuene ble ungdommene spurt inn til sine erfaringer med fordommer og diskriminering.

“Det er folk som har kalt meg løs og hore fordi jeg har veldig mange guttevenner og noen har kalt meg en dårlig kristen. [...] da jeg fikk jobb i kirken hørte jeg at noen sa 'kan hun få jobb der! Alle konfirmantene vet vel hennes dårlige rykte'.”

(Ung kvinne, mellomstor by)

En ung kvinne fra en mellomstor by forteller at hun opplever å bli møtt med fordommer knyttet til hennes kristne tro. Hun forteller at fordi hun aktivt dyrker sin religion, så opplever hun at noen folk i byen mener at hun ikke kan gjøre det samme som andre ungdommer. Hun forteller at hun er blitt kaldt en dårlig kristen fordi hun vært i lag med flere forskjellige gutter og fordi hun drikker alkohol på fest. Disse uttalelsene har hun fått fra både andre folk i kirken og fra folk som ikke har relasjon til kirkesamfunnet. Andre ungdommer som forteller at de er del av et kristent fellesskap, har ikke lignende erfaringer. En ung mann med innvandrerbakgrunn fra en mellomstor by forteller at han stort sett daglig opplever å bli møtt med fordommer knyttet til sin muslimske tro. Dette kommer oftest til uttrykk som dumme spørsmål og uvitenhet, ikke direkte som hatsk tale eller angrep. Det kan være at andre unge ikke forstår hvordan han kan delta på russefeiring når han er troende muslim, eller spør om han ikke hater homofile. Denne

unge mannen forklarer hvordan den konstante reaksjonen på hans tro ut fra stereotypiske forestillinger i lengden blir en belastning, og at han opplever dette som en vedvarende diskriminering av hans tro og person. Andre unge med innvandrerbakgrunn forteller ikke om daglig diskriminering på samme måte som denne unge mann. En mindre gruppe av unge fra et ikke-privilegert nabolag i storbyen beskriver hvordan de opplever å bli møtt med fordommer i det offentlige rom på grunn av utseendet og religiøs påkledning. Det har hendt at de direkte har blitt kalt negative ting eller at folk har forulempet dem verbalt, selv om dette beskrives som sjeldne hendelser. Det mest vanlige er at fremmede ser på dem på en bestemt måte ved å fastholde sitt blikk eller har et kroppsspråk som de unge opplever som negativt og diskriminerende. De fleste ungdommer med annen etnisk bakgrunn enn norsk, forteller dog at de aldri eller meget sjeldent har opplevd å bli krenket på grunn av etnisitet, religion eller hudfarge.

Ut fra de unges fortellinger blir det tydelig at fortolkningen av adferd, uttalelser og situasjoner er avgjørende for om de unge opplever å bli møtt med fordommer i hverdagen eller ikke. De fleste unge med en annen etnisk bakgrunn enn norsk fortolker sjeldent adferd, uttalelser og situasjoner som diskriminerende, mens andre, som den unge mannen ovenfor, i mye større grad er oppmerksom på når folk bruker stereotypiske forestillinger om hans person. Dette gjør seg også gjeldende når det kommer til fortellinger om fordommer og diskriminering relatert til kjønn. Fordommer og nedlatende behandling på grunn av ens kjønn er det ikke mange av de unge som forteller om. Enkelte gutter har opplevd at jenter på skolen får lov å gjøre andre og mer spennende oppgaver enn guttene på grunn av deres kjønn, noe som disse gutter har opplevd som negativt. Dette handler om kjønnsoppdelt undervisning hvor f.eks. jentene i en klasse får lov å gå på et verksted, mens guttene har teoretiske undervisning i klassen. Andre unge, ofte unge menn, forklarer at det kan oppleves som diskriminerende at jenter har mulighet for å søke inn på kjønnskvalifikasjoner i utdannelsessystemet. Hovedparten av jentene forteller at de ikke har opplevd noe negativt relatert til kjønn, når spørsmålet stilles i generelle termer. På spørsmål om hvorvidt de unge kvinner har opplevd trakassering på fester eller på byen, forteller mange dog de har opplevd ufine sexistiske bemerkninger og kommentarer. Langt de fleste jenter og unge kvinner forklarer at de mener at dette er helt vanlig og noe som alle jenter og kvinner opplever.

“Nå er jeg veldig privilegert. Jeg er etnisk norsk. Jeg er hvit. Det i seg selv gjør jo en privilegert. Men jeg, og så godt som alle andre jenter, har vært utsatt for seksuelle overgrep.”

(Jente, mellomstor by)

Med andre ord fremgår det av intervjuene at man som jente og ung kvinne opplever adferd fra særlig menn, som kunne kategoriseres som seksuell trakassering, men som ikke fortolkes som sådan av flertallet. I et intervju med unge fra en mellomstor by var kjønn dog et sentralt tema. I dette intervju beskrev noen av jentene hvordan de, og etter deres mening de fleste andre jenter, opplever seksuelle overgrep og trakassering. Flere av jentene beskriver hvordan de, eller venninnene deres, har opplevd å bli holdt fast og bli berørt på kroppen av gutter mot sin vilje. De unge kvinner i dette intervju forklarer ytterligere at det er helt vanlig å få kommentarer på ens kropp, og at dette

både er fra gutter og jenter. I forlengelse av dette blir det fortalt at både gutter og jenter blir utsatt for et kroppspress og opplever at man må leve opp til et ideal. De unge møter dette idealet både på sosiale media og i omgang med hverandre. Jenter må være sporty og tynne, mens gutter må være muskuløse, forklarer ungdommene. Ofte kommer kroppsidealet til uttrykk ved at de unge sammenligner hverandre, og da er det ofte jenter som kommenterer på andre jenter og gutter som kommenterer på andre gutter.

“LHBT-person: Om jeg drar på en helsestasjon og sier at jeg trenger å prate med noen, og jeg sier i en bisetning at jeg er trans, har jeg opplevd at alt kommer til å handle om at jeg er trans. Det opplever jeg som en form for diskriminering, fordi jeg da ikke blir møtt på samme måte som jeg tror andre folk vil bli møtt.

Intervjuer: Er det på grunn av mangel på kunnskap, eller hva tror du?

LHBT-person: Det er stort sett mangel på kunnskap.”

(LHBT-person, Oslo)

Unge LHBT-personer forteller at det er sjeldent at de blir utsatt for fordommer og diskriminering relatert til deres kjønn eller seksuelle legning i det offentlige rom. Annerledes forholder det seg på nettet. En av de unge LHBT-personer forteller at hen opplever mye netthets når hen deltar i den offentlige debatten rundt LHBT-spørsmål. Hen forteller at det bare er blitt sånn på nettet, og hvis man står frem i mediene vil man bli utsatt for fordommer og diskriminering på sosiale medier og kommentarfelder. Denne unge person forklarer at denne form for diskriminering er ubehagelig, men at det er prisen man må betale for å delta i den offentlige debatten. Et annet sted hvor man kan risikere å bli møtt med fordommer som LHBT-person er i møtet med helsevesenet. Den samme ungdom som opplever netthets, forteller at hen flere ganger har opplevd å oppsøke hjelp på en helsestasjon og der bli møtt med stereotypiske fordommer relatert til hens kjønnsuttrykk. I stedet for å få hjelp med de konkrete problemer som hen sliter med, ble alt fokus lagt på hens trans-identitet. Det vil si at denne ungdommen har opplevd at helsepersonalet overfokuserer på hens transidentitet som årsaken til hens utfordringer, fremfor å bli møtt som et selvstendig individ. Dette oppleves som diskriminerende og frustrerende.

7. Konklusjon og anbefalinger

7.1 De fleste opplever å være inkludert

Overordnet opplever, langt de fleste av de 56 ungdommene som har medvirket i denne undersøkelsen, at de er inkludert i samfunnet. Langt de fleste opplever en sterk tilknytning til plassen de bor på og de føler seg trygge i sitt lokalmiljø. I tillegg har en ganske stor andel av de unge også en positiv tilknytning til sine foreldres hjemsplass, om det er et annet sted i Norge eller i utlandet. Samtlige unge i undersøkelsen identifiserer seg som norske og føler seg som en del av det norske felleskapet, i tillegg til at de identifiserer seg med spesifikke landsdeler, byer og nabolag, som de fleste knytter positive identifikasjoner til.

I Oslo er den positive identifikasjon til nabolaget midlertid knyttet til sterke symbolske fortellinger om andre nabolag i byen som bygger på stereotypiske forestillinger. Dette forsterker fremstillingen av Oslo som en sterk oppdelt by, og bidrar til å distansere unge fra ulike nabolag fra hverandre, noe som ikke er positivt for opplevelsen av å være del av samme samfunn.

Selv om noen ungdommer, særlig fra storbyen, har opplevd ubehagelige episoder når de beveger seg rundt i byen, forekommer dette sjeldent. Således er det sjeldent at de unge i denne undersøkelsen, uansett kjønn, seksualitet og etnisitet, opplever diskriminering og trakassering i hverdagen. De aller fleste av ungdommene trives i sine familier. De har en god dialog med foreldrene sine, og de opplever å bli hørt i spørsmål som påvirker dem. De gir uttrykk for at de har en stor grad av frihet hvis de oppfører seg ansvarlige og holder foreldrene informert om deres gjøren og laden. Ungdommene i undersøkelsen opplever generelt sett foreldrene sine som viktige støttespillere i livet. Foreldrene hjelper de unge og legger på mange måter til rette for trivselen deres ved å understøtte skolearbeidet og fritidsaktivitetene deres, ved for eksempel å betale de unges kontingent til idrettslaget eller abonnement på treningssentret, ved å kjøre dem til og fra aktiviteter og ved å hjelpe dem med praktiske ting hverdagen. Mange av de unge har, med økonomisk hjelp fra foreldrene, gode muligheter for fritidsaktiviteter og når de opplever begrensninger i sine muligheter til å utfolde seg i hverdagen, skyldes det ofte mangel på tid heller enn mengden av fritidstilbud. Dette gjelder særlig ungdommer fra mellomstore og store byer som driver med et bredt spekter av musikk- og idrettsaktiviteter. Selv om ingen av de unge direkte forteller om dårlig økonomi, betoner de viktigheten av økonomisk støtte fra foreldrene, noe som selvsagt må påvirke ungdommer fra dårligere bemidlede familier.

Stort sett alle de unge ser positivt på muligheten for å påvirke samfunnsforhold hvis de virkelig vil, eller hvis de engasjerte seg. De ungdommene som er eller har vært aktive i et ungdomsråd, opplever å ha direkte innflytelse på den politiske prosessen i kommunen, de føler seg hørt og tatt på alvor. Den norske modellen med ungdomsråd fremstår

altså som en arena som lykkes med å fremme en politisk inklusjon av ungdommene. Med hensyn til fremtidsplaner har ungdommene i undersøkelsen tenkt over hva de vil. Mange har allerede planer for hvilken utdanning de ønsker seg og hvor de vil studere. I tillegg ser de fleste positivt på fremtidige jobbmuligheter, når de er ferdigutdannet. I forlengelse av dette ser langt de fleste unge fra mellomstore byer og små plasser også positivt på muligheten for å få en bolig når de er ferdigutdannet.

Undersøkelsen viser altså på flere parametere en høy grad av fremtidsoptimisme blant norsk ungdom. Denne fremtidsoptimismen har et konservativt islett, som kommer til uttrykk i at flertallet av ungdommene ønsker å flytte tilbake og etablere seg på plassen hvor de er vokst opp og hvor foreldrene bor, og generelt sett forestiller seg en tilværelse i voksenlivet som på mange måter ligner på foreldrenes. Undersøkelsen tegner altså et bilde av ungdom som har et overordnet harmonisk forhold til foreldregenerasjonen, uten trang til oppgjør. Oppsummerende forteller en stor del av de unge som har deltatt i denne studien at de har gode liv, og at de er optimistiske med hensyn til både innflytelsen deres på samfunnet og mulighetene for å utfolde seg på ulike arenaer. Dette er gode nyheter som er viktige å fremheve.

7.2 Hva hemmer sosial inkludering?

Det er imidlertid ikke alt som fremmer de unges opplevelse av sosial inklusjon.

Noen få ungdommer opplever ikke noen særlig tilknytning til hjemplassen, og noen av disse gir uttrykk for at de kun i mindre grad inngår i felleskap med andre. Disse ungdommene føler at de ikke passer inn i de etablerte felleskapene som finnes på skolen og i organiserte fritidsaktiviteter. Den dypere årsak til dette sosiale utenforskap er vanskelig å si ut fra de intervjuene denne undersøkelsen bygger på. Mange av de unge i undersøkelsen legger vekt på betydningen av at man som individuell person selv aktivt må oppsøke felleskap og prøve å bli en del av de felleskapene som finnes på skolen, i klubben eller i forbindelse med fritidsaktiviteter. Denne fremhevelsen av den enkeltes motivasjon og evne til å mestre felleskap kan være én forklaring på at ungdommer som ikke er motivert og ikke mestrer å oppsøke felleskap, står i fare for å oppleve sosialt utenforskap. Dette aspekt handler således ikke om tilgjengeligheten av formelle felleskapsarenaer, som f.eks. skole, foreninger og organisasjoner, som må sies å være veletablert i Norge.

På mindre plasser kan tilgangen til felleskapsarenaer midlertid være et problem. Ut fra de unges fortellinger er omfanget av fritidsaktiviteter, ikke overraskende, minst på små plasser. Her er det aktiviteter som fotball, handball og ski, samt "mekking" som er normen. Hvis dette er aktiviteter som ikke tiltaler en, kan det være vanskelig å finne alternative felleskapsarenaer. Det er ikke nødvendigvis tilgangen på fasiliteter som er utslagsgivende, men det å være nok folk som ønsker alternative fritidsaktiviteter eller felleskapsarenaer, noe som det selvsagt er vanskelig å organisere seg ut av på plasser med lavt innbyggertall. Mange av de unge fra små plasser har opplevd at fasilitetene knyttet til fritidsaktiviteter generelt er blitt forbedret gjennom oppføring av nye haller og fotballbaner. Et annet aspekt ved de unges hverdag på små plasser er adgangen til

lavterskeltilbud. Det fremgår av de unges fortellinger at muligheten for å snakke med en voksen om ting man sliter med ikke er fraværende på små plasser, men er mindre enn i mellomstore byer og storbyen. En konsekvens av dette kan være at de unge fra små plasser ikke får den samme voksenstøtte som ungdommer fra andre plasser. Det kan igjen føre til at ungdommer som har psykiske eller sosiale problemer, ikke får hjelp og støtte tidlig nok, og at problemene dermed vokser seg mer omfattende og sammensatte enn nødvendig. I forlengelse av dette etterlyser ungdommer generelt bedre opplysninger om hvor de kan oppsøke voksenstøtte hvis de skulle få bruk for det.

En problematikk relatert til idrettsaktiviteter som mange ungdommer i denne undersøkelsen trekker frem, er muligheten for å drive med idrett som ikke er konkurransepreget. Når man blir 14–15 år blir nivået så høyt at mange ungdommer opplever at de blir nødt til å slutte å spille f.eks. fotball og håndball, enten fordi man ikke er flink nok til å følge nivået, eller fordi det krever så mange timers trening at det går ut over skolearbeide eller andre fritidsinteresser. En stor del av de unge i denne undersøkelsen, fremhever dette som en konkret begrensning i sine muligheter for å utfolde seg. I forlengelse av dette peker undersøkelsen på det som en informant kalte "over-organisering" av fritidsaktiviteter, kan ha en bakside. "Over-organisering" kan ironisk nok kan virke hemmende på andre og mer uformelle former for sosial inklusjon. Således er det sjeldent at norske ungdommer driver med fritidsaktiviteter i grupper som ikke er organisert gjennom en forening. Det er, generelt sett, ikke kultur for å møte andre ungdommer og for eksempel spille fotball kun for moro skyld. Det er særlig ungdommer fra mellomstore byer og privilegerte nabolag i storbyen som gir uttrykk for at de savner idrettsaktiviteter som har fokus på det sosiale fremfor konkurranse. Unntaket er først og fremst gutter og unge menn fra ikke-privilegerte bydeler, som ofte spiller fotball og basket i nabolaget uten at det er organisert gjennom en forening eller iverksatt av voksne. Dermed kan det tyde på at unge fra ikke-privilegerte bydeler utøver en større grad av selvstendighet enn ungdommer fra andre plasser. Om denne forskjell i fritidsaktiviteter er grunnet i økonomiske forhold fremgår ikke direkte av de unges fortellinger – det kan tenkes at ungdommer fra ikke-privilegerte nabolag avstemmer sine forventninger til fritidsaktiviteter ut fra hva som er økonomisk realistisk, og derfor i større grad enn ungdommer fra andre plasser, utnytter de fasiliteter og muligheter som faktisk finnes i nabolaget. Det er selvsagt vanskelig å organisere seg ut av "over-organiseringen" av fritidsaktiviteter, men det er verdt å fremheve sammenhengen mellom dette og etterspørselen etter et mindre konkurransepreget idrettstilbud i ungdomsårene.

Et annet sted noen ungdommer møter eksklusjonsmekanismer, er i forbindelse med kjønnsoppdelingen i idretts-Norge. Unge LHBT-personer finner det problematisk at kjønnsnøytrale idrettstilbud generelt er en mangelvare og at garderobes på idrettsanlegg stort sett alltid er kjønnsoppdelt. Denne kjønnsnormalitet kan av LHBT-personer oppleves som en strukturell barriere som begrenser deres muligheter for å drive med sportsaktiviteter, og som dermed kan ekskludere dem fra sentrale felleskapsarenaer. Dermed kan det tyde på at idretten er et sted hvor tanker om kjønnslikestilling og mangfoldighet ikke har manifestert seg på samme måte som i andre deler av det norske samfunnet.

Spørsmålet om hvorvidt organiserte fritidsaktiviteter utgjør en attraktiv fritidsarena for alle unge er viktig å undersøke mer dybdegående enn denne rapporten formår. Denne undersøkelsen peker på noen problemer hvor de organiserte fritidsaktiviteter har en ikke-intendert ekskluderende effekt, særlig når det gjelder ungdommer som faller fra fordi nivået øker for mye i tenåringsårene, og ungdommer som ikke trives i den sterkt kjønnsopdelte arenaen i idrettsklubbene. Betydningen av foreldrenes økonomiske støtte til fritidsaktiviteter kan også være problematisk og kan tyde på at dette er en arena hvor klasseskiller kommer til uttrykk. Dette er temaer som bør studeres mer, hvis man ønsker å forbedre muligheten for å tilrettelegge fritidsaktiviteter på de unges premisser.

En annet forhold som en del av ungdommene savner i hverdagen, er møteplasser for eldre ungdommer. Ungdommer fra alle plasser forteller at det finnes ungdomsklubber der de bor, men det passer mest for barn opp til omkring 8. klasse. Fra 8. klasse og opp finnes det ikke steder hvor ungdommene kan møtes og henge med hverandre. Unntaket er i ikke-privilegerte nabolag i storbyen hvor de unge forteller at de bruker de lokaler klubber godt opp i videregående skole. Hvordan en møteplass for eldre ungdommer skal organiseres og hvordan den skal utformes, kommer de unge ikke med konkrete bud på, annet enn det skal være noe annet enn de eksisterende klubbene, og at det ikke skal være sammen med barn fra de mindre klassene.

Når det gjelder mulighetene til å skaffe seg bolig etter endt utdanning, er unge fra mellomstore og små plasser ikke videre bekymret for dette. For unge i storbyen forholder dette seg annerledes, da mange herfra opplever usikkerhet rundt fremtidig situasjon på grunn av høye boligpriser. Flere er bekymret for om de vil bli presset ut av byen og har i tankene at de må flytte fordi de ikke tror det er realistisk at de får råd til å bli boende i byen når de er ferdig utdannet. Dette kan selvsagt føre til en strukturell eksklusjon hvor kun de økonomiske privilegerte har råd til å bo sentralt i storbyen.

For unge som bor på landet og i mindre byer utgjør dårlig – og dyr – kollektivtrafikk en hindring for å bevege seg fritt, noe som kan påvirke muligheten for å ta del i sosiale og kulturelle tilbud som ikke er i nabolaget.

Som en siste ting kan det nevnes at flere ungdommer gir uttrykk for at de savner mer bevissthet rundt unges muligheter for å få samfunnsinnflytelse. Selv om langt de fleste ungdommer som har deltatt i denne undersøkelsen gir uttrykk for at de tror de ville kunne påvirke saker i samfunnet hvis de ville, er det ikke alle som kjenner til sine muligheter for innflytelse. Særlig ungdommer fra ikke-privilegerte nabolag i storbyen har lite kunnskap om hvordan man skal gå frem hvis man ønsker innflytelse. Som sagt fremhever flere av ungdommene ungdomsrådene som en viktig medvirkningsarena hvor de unge har reelle påvirkningsmuligheter. Ved å fortsette å styrke ungdomsrådsarbeidet og ved å forbedre informasjonen og ungdomsrådenes mandat, kunne man håpe at flere ungdommer med ulik bakgrunn og forutsetninger ville bli involvert i denne medvirkningsarenaen.

7.3 anbefalinger

På bakgrunn av de unges fortellinger som er blitt presentert i denne rapporten, kan det trekkes frem aktiviteter og innsatser som de unge selv mener kan forbedres for å fremme sosial inklusjon i det norske samfunn. Her presenteres, i oppsummerende punktform, otte sentrale områder som fremadrettet kunne gis mer oppmerksomhet av norske myndigheter:

- Oppbygning av sosiale møteplasser spesifikt for eldre ungdommer.
- Tilrettelegging av idrettsaktiviteter som ikke er fokusert på konkurranse.
- Utvikle tiltak som kan øke tilgangen til fritidsaktiviteter for barn fra mindre bemidlede familier.
- Etablering av flere kjønnsnøytrale idrettsaktiviteter og økt bevissthet rundt kjønnsnormativitet og inkludering i idrettsforeninger.
- Forbedring av kollektivtrafikken i distriktskommunene.
- Utvikling av bedre lavterskel-helsetilbud til ungdommer på små plasser.
- Forbedre informasjonen om hvor unge kan oppsøke voksenstøtte hvis de skulle få bruk for det.
- Styrke ungdomsrådsarbeidet som allerede er veletablert i kommunene og forbedre informasjonen for å øke kjennskapet til denne type medvirkningsarena til ungdommer.

Litteratur

- Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2011). *Barn og unges fritidsmiljø og deltakelse og innflytelse – rettigheter, lover og regelverk* Oslo: l.-o. i. Det kongelige barn-.
- Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2015). *Barn som lever i fattigdom : regjeringens strategi (2015–2017)*. Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.
- Barne- og likestillingsdepartementet. (2009). *Ungdoms fritidsmiljø - ungdom, demokratisk deltakelse og innflytelse*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet.
- Berger, P. L. og Luckmann, T. (1967). *The social construction of reality : a treatise in the sociology of knowledge*. London: Penguin.
- Bourdieu, P., Østerberg, D., Prieur, A. og Barth, T. (1995). *Distinksjonen : en sosiologisk kritikk av dømmekraften* (nr 9). Oslo: Pax.
- Davies, B. (2000). *(In)scribing body/landscape relations*. Walnut Creek, Calif: AltaMira Press.
- Fangen, K. (2014). Sosial ekskludering av unge med innvandrerbakgrunn. *Tidsskrift for Ungdomsforskning*, 9(2).
- Galster, G. C. og Santiago, A. M. (2006). What's the 'Hood Got to Do with It? Parental Perceptions about How Neighborhood Mechanisms Affect Their Children. *Journal of Urban Affairs*, 28(3), 201–226. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9906.2006.00289.x>
- Gravesen, D. T. (2016). Om steders betydninger for unges hverdagsliv, utdannelse og deltakelsesmuligheter. I T. Wulf-Andersen, R. Follesø og T. Olsen (Red.). *Unge, udenforskab og social forandring. Nordiske perspektiver*. København: Frydenlund Academic.
- Holstein, J. A. og Gubrium, J. F. (1995). *The active interview* (vol. 37). Thousand Oaks, Calif: Sage Publications. <https://doi.org/10.4135/9781412986120>
- Jenkins, R. (2008). *Social identity* (3th ed.). London: Routledge.
- Kvale, S. og Brinkmann, S. (2011). *Interview: introduktion til et håndværk* (2. udg.). København: Hans Reitzel.
- Likestillingsdepartementet., B.-o. (2019). *Barn og unges deltakelse og innflytelse*. <https://www.regjeringen.no/no/tema/familie-og-barn/barn-og-ungdoms-deltakelse-og-innflytelse/id670176/>: Barne- og likestillingsdepartementet.
- Ljunggren, J. og Andersen, P. L. (2017). Vestkant og østkant eller nye skillelinjer? I J. Ljunggren (Red.), *Oslo : ulikhetenes by*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- O'Reilly, K. (2012). *Ethnographic methods* (2nd ed.). London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203864722>
- Paulgaard, G. (2012). Sentrum og periferi: Ungdom i mulighetenes landsdel. I S. Jentoft, J.-I. Nergård og K. A. Røvik (Red.). *Hvor går Nord-Norge? : B. 2 : Et institusjonelt perspektiv på folk og landsdel* (B. 2). Stamsund: Orkana akademisk.
- Putnam, R. D. (2001). *Bowling alone : the collapse and revival of american community*. New York: Simon og Schuster. <https://doi.org/10.1145/358916.361990>
- Putnam, R. D., Leonardi, R. og Nonetti, R. Y. (1994). *Making Democracy Work – Civic Traditions in Modern Italy*: PRINCETON, NEW JERSEY: Princeton University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctt7s8r7>
- Regjeringen. (2016). Norges oppfølging av FNs bærekraftsmål (rapport). Hentet 28.05.19
- Saarinen, Y. (2019). *Vilka ska med? Ungas sociala inkludering i Sverige*. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor.
- Statistisk sentralbyrå. (2018). Materielle og sosiale mangler i den norske befolkningen : resultater fra Leverkårsundersøkelsen EU-SILC (2018/7). Oslo: Statistisk sentralbyrå.

- Sørensen, N. U., Katznelson, N., Nielsen, J. C. og Lindstrøm, M. D. (2010). *Den svære ungdom: 10 eksperter om unges trivsel og mistrivsel*: Hans Reitzels Forlag.
- Thomsen, J. P. (2016). *Unge i Danmark–18 år og på vej til voksenlivet. Årgang 95– Forløbsundersøgelsen af børn født i 1995.*: Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Trondman, M. (2013). Att förstå barndom: Till frågan om barndom som tillblivelse (becoming) eller vara (being). *Utbildning Och Demokrati*, 22(2), 7–35.
- Wacquant, L. (2007). Territorial Stigmatization in the Age of Advanced Marginality. *Thesis Eleven*, 91(1), 66–77. <https://doi.org/10.1177/0725513607082003>
- Young, I. M. (2000). *Inclusion and democracy*. Oxford: Oxford University Press.

Summary and recommendations

The report "Experiences of social inclusion among young people in Norway" describes how young people from different parts of Norway experience different aspects of social inclusion. The report is based on an understanding of social inclusion as an experience of being part of society. The purpose of the report is to investigate how young people experience their own social inclusion in several areas, such as the sense of belonging to the place they live, opportunities for leisure activities, influence on society, education and housing, as well as social relations.

The report is based on 15 group-interviews with young people from rural communities, medium-sized cities and the capital Oslo. During these interviews, the young people told in their own words about their experiences with the mentioned themes. By far most of the young people participating in this study feel that they are included in society. Most of the young people have positive feelings towards their hometown and have a strong connection to their neighborhood. It is rare for the young people who have participated in the study, regardless of gender, sexuality and ethnicity, to experience discrimination and harassment in their everyday lives. Their relationship with their families is largely described as harmonic and the young people generally feel supported by their parents.

Almost all the young people express that they have possibilities of influencing society, especially at the local level. The Norwegian model with local youth councils in the municipalities appears to be a measure that succeeds in promoting a political inclusion of the youth.

In general, the young people in this study are positive about their future education and job opportunities and believe that they will be able to achieve their goals without major problems. The study shows on several parameters that the young people consider their lives to be good and they express a high degree of optimism about the future. These positive aspects of social inclusion are good news which it is important to emphasize.

However, the study also points to aspects that limit the experience of social inclusion. Some of the young people do not experience any particular connection to their neighborhood, and some of these people express that they don't really have a sense of belonging to a social community.

Young people from Oslo have strong stereotypical ideas of other neighborhoods in the city, which contributes to a disintegrated image of Oslo and limits the sense of community in the capital.

In smaller places it can be challenging to find alternative communities, if one does not wish to take part of the mainstream activities offered, or if one is not able to.

The possibility of seeking advice from professional adults is also more limited in small places, compared to larger towns.

Moreover, scarce and expensive public transport resources represent a restriction for young people living in the countryside and in smaller towns, influencing the possibility to participate in social and cultural events.

When it comes to leisure activities, a lot of the young people request the possibility to participate in sports with less focus on competition. In the teenage years the level in the sports clubs gets much higher, which makes some young people drop out of the team – often football or handball. This can either be because they are not able to keep up with the high level, or because it demands too many hours of training which can affect schoolwork or other interests.

Strong gender segregation in sport clubs is another source of exclusion for some young people in Norway. For young LGBT persons the lack of gender-neutral sports activities is a problem. This can be experienced as a structural barrier that limits the possibilities of participation for LGBT-people, excluding some people from important social communities.

Several of the young people in the study regret the absence of public places to meet other young people at the same age in everyday life, especially from the 8th grade and up.

As a last thing, it can be mentioned that more than a few of the young people miss knowledge about their possibilities to obtain influence on political matters.

Based on the young people's accounts presented in this report, different activities and interventions that promote social inclusion can be emphasized. The following bullet points represent eight central areas that could be given more attention by the Norwegian authorities in the future:

- Establish social arenas specifically for young adults;
- Facilitate sports activities that are not focused on competition;
- Develop measures that can increase access to leisure activities for children from underprivileged families;
- Develop gender neutral sport activities and increased awareness on gender normativity and inclusion in sports;
- Improvement of public transport in rural municipalities;
- Establish low threshold health services for young people in rural municipalities;
- Improve information about where young people can seek adult support;
- Strengthen the youth council work that is already well established in the municipalities and improve information about this type of participatory activities for young people.

Appendiks

Vil du delta i forskningsprosjektet "Nabo – Unges sosiale inkludering i Norden"?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke unges erfaringer med sosial inkludering i en nordisk sammenheng. I dette skrevet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

I prosjektet ønsker vi å lytte til unge mennesker som forteller om hvordan de oppfatter sin livssituasjon. Hvilken innflytelse har de i eget liv? Hva kan de påvirke i sin hverdag? Hva opplever de som hindrer i hverdagen? Hva mener de unge selv kan gjøre deres innflytelse bedre? Et sentralt mål i prosjektet er å avdekke unges erfaringer med inkludering i deres lokalområde og i samfunnet generelt. Prosjektet er en del av et større nordisk prosjekt. Resultatene fra det norske prosjekt vil bli sammenlignet med resultatene fra de andre nordiske landene.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Nordlandsforskning utfører forskningsprosjektet i Norge, mens prosjektansvarlig for hele det nordiske prosjekt er Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) i Sverige.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

I denne undersøkelsen snakker vi med norske ungdommer i alderen 16–23 år om deres erfaringer med sosial inkludering. Vi vil gjerne snakke med deg fordi du er ung. Vi får hjelp av ungdomsklubber, videregående skoler og studentorganisasjoner til å finne unge mennesker som vil delta i prosjektet. Det kan også være gjennom en lokal ungdomsklubb, videregående skole eller studentorganisasjon at vi har kommet i kontakt med deg. Vi er interessert i å høre om hvordan du opplever at du har innflytelse på og kan påvirke ditt eget liv. Særlig er vi interessert i dine opplevelser av ditt lokale miljø og dine relasjoner til andre unge og til voksne.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at du blir intervjuet av en forsker fra Nordlandsforskning i et gruppeintervju sammen med andre unge. Du bestemmer selv hva du vil svare på. Forskeren vil spørre om hverdagen din, herunder om du har opplevd noen former for diskriminering eller urettferdig behandling. I tillegg vil du bli spurt om dine muligheter til å påvirke ditt liv og stedet der du bor, og i hvilken grad du opplever at du er inkludert i samfunnet.

Intervjuet tar ca. 1,5 timet og vil bli tatt opp ved hjelp av en digital optaker.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Det er kun forskerne fra Nordlandsforskning som er tilknyttet prosjektet som får tilgang til dataene.

Du kan identifiseres i datamaterialet. Navn og andre identitets-karakteristiske opplysninger som måtte være i datamaterialet vil dog bli anonymisert før publisering. Det vil si at du ikke kan gjenkjennes i publikasjoner hvor datamaterialet brukes.

Prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning, NSD – Norsk senter for forskningsdata AS.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes ved utgangen av 2022. Etter prosjektavslutning vil datamaterialet lagres kryptert og vil være innelåst på Nordlandsforskning. Datamaterialet anonymiseres før det lagres. Det anonymisert datamateriale oppbevares på ubestemt tid.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke. NSD – Norsk senter for forskningsdata har vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg
- å få korrigert personopplysninger om deg
- få slettet personopplysninger om deg
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet)
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Prosjektleder, seniorforsker Esben Olesen, på epost (eol@nforsk.no) eller telefon +47 95 52 35 82
- Administrerende direktør for Nordlandsforskning Iselin Marstrander, på epost (ima@nforsk.no) eller telefon +47 75 41 18 45
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personvernombudet@nsd.no) eller telefon +47 55 58 21 17

Med vennlig hilsen
Esben Olesen
Prosjektansvarlig

Samtykkeerklæring

Navn:

Dato:

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet "Nabo – Unges sosiale inkludering i Norden", og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet og at det anonymisert datamateriale oppbevares på ubestemt tid.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Intervjuguide

– unges stemmer om sosial inkludering

MULIGHETER FOR DELTAKELSE I ULIKE ASPEKTER AV SAMFUNNSLIVET

- *Fortell om hva du gjør på fritiden!* (For eksempel kan det være fritidsaktiviteter (f.eks. sport, ungdomsklubb, foreninger), kulturelle aktiviteter (teater, dans eller musikk, museer) osv...?)
- *Finnes det noe du gjerne ville gjøre som du ikke kan gjøre? Hva kunne det være?*
- *Hvorfor kan du ikke gjøre det?* (F.eks. får ikke lov, det finnes ikke der jeg bor, for dyrt, feil folk der osv.)
 - Hvor mye av det du gjerne vil gjøre, kan du gjøre? (På skala 1–10. Skala 1=Intet 10=Alt)

MULIGHETER FOR INNFLYDELSE

- *Får du være med på å bestemme hva som skjer i familien din?* (F.eks. hva dere får til middag, gjør på ferien, når du må komme hjem på kvelden, hvilke venner du kan være sammen med eller hvilken sofa dere skal kjøpe)
- *Kan du være med til å bestemme f.eks. når noe forandres i ditt boligområde? Hvordan gjør du da?* (f.eks. belysning, utforming av park, steder å henge ut osv.). (Skala 1–10. Skala 1= Slett ikke 10= Mye)
 - Hvorfor tror du at dere har markert på denne måte?
 - Tror du det er lettere eller vanskeligere for deg å være med å bestemme i forhold til andre i [regionens navn]? Hvorfor er det annerledes for dem?
 - Har noen spurt deg hva du synes om slike spørsmål, eller har noen oppfordret deg til å ha en holdning til dem? Hvem, i så fall? Fikk du så en holdning til det?
- *Hvis vi ser utenfor ditt boligområde. Vet du hva du vil i ulike spørsmål som angår alle som bor i [regionens navn]?* (F.eks. hvor og når det går busser og tog, hvor det finnes sportshaller og ungdomshus og hva man kan gjøre der, hvilke jobber det finnes der du bor, og hvilke som finnes lenger unna, hva slags boliger og butikker som bygges og hvor det bygges, hvor mye det koster å gå til tannlegen, hvor vanskelig det er å komme inn på universiteter eller høyskoler eller steder der man kan lære et yrke.)
 - Synes du det er viktig at du kan være med til å bestemme om spørsmål som påvirker ditt liv? Hvorfor, hvorfor ikke?
 - Synes du det er viktig å støtte det som er rett og protestere mot det som er galt? Hvorfor, hvorfor ikke?
- *Har det skjedd noen endringer som du ikke har likt? Hva gjorde du da?* (Eksempel fra deres tidlige diskusjon om hva de vil endre, fokus på større spørsmål, utenfor boligområdet)
 - Hva er viktig for at du skal ha en holdning til sånne saker?

RESSURSER – SOSIAL STØTTE OG SOSIALE NETTVERK

- *Hvis det er noe du ikke vet hvordan fungerer i ditt område eller i din kommune, hva vil du gjøre for å få informasjon?*
- *Kjenner du mange mennesker i ditt område? Hvordan og når møtes dere?*
- *Kjenner du også folk fra andre områder? Er det flere eller færre enn du kjenner i ditt eget område? Hvordan ble du kjent med dem?*
- *Hvis du trenger hjelp med noe praktisk, hvem kan du spørre om hjelp da?*
(F.eks. skrive en jobbsøknad, fikse en punktert sykkel, ordne skyss til et sted, klage på en ting som er ødelagt)
- *Kan du få et eget hjem, få en jobb du ønsker, eller utdanne deg hvis du blir boende her?*
 - Er det lettere eller vanskeligere å gjøre det andre steder? I andre områder?
 - Hvorfor, hvorfor ikke?
 - Hvis du trenger en jobb, hvordan kan du få det?
- *Hvis du ønsker å snakke om noe som du vil at personen holder for seg selv, hvem ville du snakke med da?*
 - Er du fornøyd eller ikke med den støtten du kan få fra voksne du har i din nærhet? (Skala 1–10. Skala 1 = Veldig misfornøyd 10 = Veldig fornøyd)

URETTFERDIG BEHANDLET

- *Synes du at noen andre har hatt fordommer om deg, og at du har blitt behandlet urettferdig i noen sammenheng? (Skala 1–10 på bordet. Skala 1= alltid 10=aldri. OBS – skalaen er omvendt!)*
(Det kan være basert på alt fra kjønn, alder, funksjonshemming, etnisitet, religion, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, seksuell legning, bosted, utseende)
 - Hva tenker du om at dere har markert på denne måte?
 - Hvem er det som har utsatt deg for det? I hvilken anledning?
 - Hvordan følte det?
 - Har du sett andre som har blitt utsatt for lignende, hvordan følte det?

OPPLEVELSER AV INKLUSJON OG DELTAKELSE

- *Hvordan ville du beskrive området du bor i? (Føler du deg hjemme der? Hvorfor, hvorfor ikke?)*
- *Føler du deg som en [regionens navn – bodøving, bergenser etc.]?*
- *Føler du deg som en del av et større fellesskap, f.eks. Norge som land, et community på nettet, eller som en del av et etnisk eller religiøst eller politisk fellesskap? Hvilke da?*
 - Skala 1–10. Skala 1 = hører slett ikke hjemme 10 = hører helt hjemme.
 - Hvorfor tror du at dere har markert på denne måte?
 - Tror du at de fleste folk rundt dere føler at de tilhører et større fellesskap? Hvorfor, hvorfor ikke?

AVSLUTTENDE SPØRSMÅL

- *Hva må endres for å få deg til å føle at du har de samme forutsetninger som alle andre?*
 - Hvem har ansvar for å endre det?
- *Det vi har snakket om i dag handler om å føle seg som en del av stedet man bor og at man spiller en rolle. Hva betyr det for deg?)*

Nordisk ministerråd
Nordens Hus
Ved Stranden 18
DK-1061 København
www.norden.org

NABO – Unges opplevelse av sosial inkludering i Norge

Nabo er et prosjekt som ble lansert under det svenske presidentskapet i Nordisk Ministerråd 2018. Prosjektet drives av det svenske Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF), under perioden 2018-2020 og søker å synliggjøre ungdomsperspektivet, dermed unges egne oppleveler av sosial inkludering. Unges stemmer vil bli hørt i spørsmål angående deres liv. Ungdom blir bedt om å beskrive hverdagen deres og hvordan de oppfatter mulighetene og hindringene deres. Fra historiene bygger Nabo et rammeverk for suksessfaktorer for sosial inkludering i Norden.

I denne rapporten finner du resultatet fra den norske studien som er basert på 15 gruppeintervjuer med ungdommer fra store, mellomstore og små byer fra ulike plasser i landet.

Lignende studier blir utført i de andre nordiske landene og i Færøyene, Grønland og Åland.

